

KAI
DAR
AMŽINA
UGNIS
RUSENO

DR. J. REMEIKA

SPALDOS
FONDAS

* * *

Yra graži pasaka.

Kartą gyveno trys broliai: du gudriu, vienas — „kvailas“. Krašto valdovas pranešė žmonėms išleisius savo gražią dukterį už to, kuris užjosių stiklo kalną.

Daugybė jaunuolių išjojo į tą aukštą kalną, kur gyveno kunigaikštė. Bet niekam nepa-

sisekė pasiekti slidaus kalno viršūnės. Užjojo tik vienas nežinomas. Tai buvo tas trečiasis brolis pastumdėlis. Ir po to jis kukliai toliau gyveno pas savo tėvus, lyg nieko nebūtų buvę. Krašto valdovas tik vargais negalais jį surado.

Pasirodo, jis, būdamas kuklus, buvo ir išmintingiausias iš visų brolių. Šis tretysis brolis — tai mūsų liaudis. Ji buvo visų niekinama. Bet po savo namų šiaudine pastoge išlaidė židinyje amžiną ugnelę: seną žodingą kalbą, papročius, dainas, pasakas, padavimus, priežodžius, meną.

Tai gyvas tautos šaltinis. Juo turime gauti, kad augtume, stiprėtume ir, pagaliau, kurtume.

Čia teikiu Mažosios Lietuvos padavimų pluoštą. Jie žymia dalimi surinkti svetimų. Prie pastarųjų priskiriu taip pat ir kronikinius, kurie, ką nugirdę, surašinėdavo. Šiuos padavimus perverčiau, sijojuau, palyginau; kai kuriuos parašiau iš naujo.

Paprasti žmonės tiki padavimais. Kitaip ir negali būti. Padavimais stengiamasi ne sužavėti, kaip pasakomis, bet paaiškinti, išblaš-

kyti paslaptis. Savo kilmės prigimtimi jie glaudžiai susiję ir su gamta, ir su mokslu. Padavimuose be jokių pagražinimų daugiausia pasakojama apie tai, ką senovėje mokė tikėjimas, teisė ir šiaip mokslas. Nedaug žodžių padavimuose, viskas kaip kirste nukirsta: trumpa, drūta, aišku. Žmonių gyvenimas juose spindi rimtimi; gaubia paslaptys, palaima ar prakeikimas. Patsai likimas nepalaužiamas: už bloga skaudžiai baudžia, už gera — išaukština.

Gizevijaus padavimai kiek skiriasi nuo to, ką pasakiau, nors juos truputį pakeičiau. Juose matyti romantizmo įtaka.

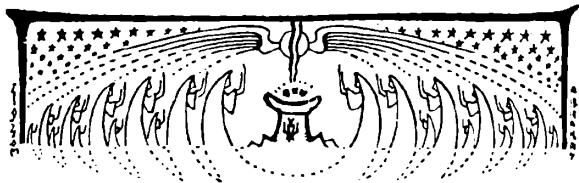
Mūsų tėvynės senovę supa gražūs padavimai. Priespaudos laikais daug jų žuvo, nes nebuvo kam jais rūpintis. Senolių vaizduotė sukūrė stebuklingus vaizdus apie savo gyvenimo aplinkumą. Senoliai nuo lopšio iki grabo, glaudžioj draugystėj su gamta, augo, plušėjo, vargo ir džiaugėsi. Ir kalneliai, ir vandenys, ir dangus jiems bylojo gyva kalba.

Paklausykime ir mes tos kalbos. Ji mūsų, mums artima, graži.

Klaipėda, 1939 m.

KAI
DAR
ŠVENTO-
SIOS
GIRIOS
ŠLAMĖJO .

VIDEVUTIS IR PRUTENIS

Kai dar amžina ugnis ruseno po šventais
ąžuolais, gyveno du išmintingu broliu.

Plačiai garsas pasklido apie tų dviejų bro-
lių dorybę, teisingumą, išmintį ir narsumą. Vie-
nas buvo Videvutis, antras — Prutenis. Vide-
vutį išsirinko aiščiai karalium. Jis gražiai val-
dė kraštą, mokė žmones susiklausyti, juos ra-
gindamas imti pavyzdį iš bitelių. Jo dideli
Aistuvos plotai ėjo nuo Vyslos toli už Daugu-
vos. Ir estai jo klausė. Savo pilį, sako, turė-
jęs Neringoje.

Prutenis buvo krivių krivaitis, vyriausias
vaidila ir teisėjas. Gyveno romovėje, kur se-
nas ąžuolas stovėjo ir šventos aukos būdavo
deginamos. Žmonės nieko nedarė be jo va-
lios. Jo klausė, kaip paties Dievo.

Videvutis, sulaukęs 116 metų amžiaus, o
Prutenis — 132, sumanė dar prieš mirtį pada-

lyti žemes, kad nekiltų paskiau nesantaikos. Sušaukė žmones ir pranešė, kas turi įvykti. Pirmiausia krivių krivaitis paskerdė po šventu ąžuolu ožį už visų nuodėmes. Mėsą iškepė ąžuolo lapais ir suvalgė, užgerdami midumi.

Kitą rytą Videvutis ir Prutenis atsisėdo po ąžuolu prieš susirinkusią minią. Paeiliui buvo iššaukta dvylika Videvučio sūnų. Kiekvienas gavo savo dalį ir atliko prieš krivių krivaitį priesaiką. Visa Aistuva buvo padalyta į dvylika dalių. Vyresniajam Videvučio sūnui teko Lietuva valdyti. Prutenis ir Videvutis patarė po savo mirties išsirinkti krivių krivaitį ir bendrą karalių, gerbti taiką ir laikytis vienybės.

Kai kartą mozūrai būrėsi didele jėga užpul-ti, o valdovo sveikata buvo jau visai menka, jis pranešė vyresniajam sūnui savo norą kartu su broliu pasiaukoti dievams, kad išprašytų dievų pagalbos ir žmones sužadintų tėvų žemę ginti.

Prieš romovės šventą ąžuolą išaugo didelis laužas. Iš visur suplaukė žmonių. Sunešė aukų dievams. Puikiai pasirėdžiusiu, Videvutis ir Prutenis pasirodė prieš laužą. Minia nutilo. Visi laukė kažko nepaprasto. Videvutis prabilo:

„Jūs, žemės ir jūrų dievai, maloniai priimkit mudu į savo pasaulio džiaugsmo iškilmes. Šioj šventoj vietoj noriai pasiaukojava ugnies mirčiai dėl savo tautos laisvės. Dieve Praamžiau,

suteiki mūsų tautai pergalę! O mūsų priešams pasiųski išgastį ir baimę, kad pasidarytų silpni kovoje ir išbėgiotų!"

Abu broliu iš lėto žengė aukštyn ant laužo. Videvučio rankoje švytravo kardas, o Prutenio galvą puošė ažuolų vainikas.

Vaidilos uždegė laužą. Bematant suvinguriavo didelės raudonos liepsnos. Viršuj stovėjo susiglaudusiu du baltu kaip sniegas seneliu ir giedojo dievų garbei. Neilgai šis nuostabus vaizdas visus žavėjo: staiga suliepsnojo jų balti drabužiai, o pakilę dūmai amžinai juodu paslėpė.

Suaimanavo minia.

Tuo tarpu apsiniaukė dangus, žaibai sutvisko. Smarki perkūnija supurtė žemę. Žmonės suprato, kad dievai reiškia savo valią. Jų širdys užsidegė, krūtinėj pajuto drąsą ir pasiryžimą. Vyrai kaip vienas narsiai sukirto triskart kardais, jog net aidas toli toli per girias nuskbėjo. Jaunas ir senas sušuko:

„Į kovą, į kovą prieš nevidonus priešus!"

ŠVENTIEJI MEDŽIAI

1. Romovės ažuolas

Seniai seniai buvo viena garsi romovė. Kur ši romovė buvo, tikrai niekas nebepamena.

Ten gyveno senas ir išmintingas krivė. Jį gerbė ne tik šio krašto žmonės, bet ir svetimi, ir klausydavo kaip Dievo. Jis tvarkydavo romovėje apeigas, priimdavo aukas dievams ir duodavo žmonėms patarimų. Po pergalės žmonės atnešdavo aukų net trečią dalį grobio.

Toj garbingoj vietoj stovėjo be galo senas ir drūtas ažuolas. Jis turėjo plačią viršūnę ir tokią tankią, jog nei lietus neperlydavo, nei sniegas nepersnigdavo. Daugiausia stebino tai, kad šis medžių tėvas žiemą ir vasarą žaliavo.

Dievai, kuriuos čia garbino, buvo trys: griaustinio dievas Perkūnas, mirties dievas Pikelis, derliaus ir karo — Patrimpas.

Ažuolas buvo toks šventas, jog žmonės, nuskyinę lapą ir pridėję sau arba gyvuliams

prie kaklo, nuo visokių ligų apsisaugodavo. Jis ilgai dar Ordino laikais stovėjo. Žmonės paslapčiomis jį garbino, net krikščionimis tapę.

Vėliau šį išgarsėjusį ąžuolą Ordinas Kniprodės laikais nukirto. Bet ši vieta pasidarė klaidinga, nerami. Daug čia vaidinosi.

Naujo tikėjimo skelbėjai senąsias dievybes palaikė piktosiomis dvasiomis. Senose šventovėse statydavo naujam Dievui šventoves. Taip šventojo ąžuolo vietoje atsirado puiki Trejybės šventovė su vienuolynu. Bet ir po to, pasakoja, dvasios nepaliovė vaidintis: kurį laiką velnias žmonėms neduodavo ramumo.

2. Vėluvos ąžuolas

Prie Vėluvos, Pragaro*) upės krante, kur kelias bėga iš Karaliaučiaus į Ragainę, stovėjo Upių kaimo sode šventasis ąžuolas. Jį garbino žmonės taip pat, kaip ir romovės ąžuolą. Tai buvo neapsakomai drūtas ir aukštas medis. Tokio medžio, tur būt, po Didžiojo Tvano niekur nebuvo.

*) Šiam vardui pritartų Cod. dipl. Warm. I nr. 12 p. 16: „flumen quod dicitur Lipza sive Pregora“. „Prėglius“ iš vok. „Pregel“.

Jo vidus buvo tuščias ir toks erdvus, jog raitas galėjo įjoti ir ten laisvai sukinėtis. Apačioj prie žemės jis buvo 27 uolekčių storio.

Po tuo ažuolų garbindavo dievus. Jiems senoliai žalčius laikė ir pieno atnešdavo. Dar prieš du šimtu metų šis senas išpuręs ažuolas tvirtai stovėjo: nei audros, nei šalčiai jam nekenkė. Bet vieną naktį, sako, ėmė ir staiga nudžiuvęs išvirto.

3. Šventoji liepa

Prieš Ordino laikus arti tos vietos, kur pakiau priešai pastatė Rastenburgo pilį, stovėjo didžiulė liepa.

Čia žmonės susirinkdavo ir garbindavo dievus. Po ta liepa žemėje gyveno barzdukarai. Tai buvo maži vyreliai. Mėnesienoje jie lankydavo ligonis, juos atsidėję slaugydavo. Jie nešdavo savo geradariams javų iš nedėkingų žmonių aruodų ir daržinių. Šios namų dvaselės buvo paslankios savo draugams, visokius darbus atlikdavo.

Vakarais žmonės mėgdavo apdengti stalus švaria staltiese; ten padėdavo duonos, sūrio, sviesto, alaus ir prašydavo barzdukus valgyti. Jeigu rytą ant stalo nieko nerasdavo, tai būdavo geras ženklas. Tačiau, jeigu per naktį iš

būdavo valgiai nepalieti, tai reikšdavo, kad dievai iš tų namų pasišalino ir jų nemėgsta.

Kai kryžiuočių kardas pavergė kraštą ir uždraudė seną tikėjimą, liepoje kabojo stebuklingas Dievo Motinos paveikslas. Žmonės pasakoja daug malonių susilaukę. Šitą paveikslą būtinai norėjo į miesto šventovę perkelti, bet jis vis pas tą liepą sugrįždavo. Tada pastatė čia pat koplytėlę, kuri plačiai po apylinkę stebuklais pagarsėjo.

PERKŪNAS IR GALVIJAI

Tuo laiku, kai dar gyvuliai galėjo kalbėti, keliavo kartą Perkūnas po kraštą. Pirmiausia jis sutiko arklių ir prašė jį parodyti kelią į upę. Arklys tačiau pasipūtęs bambtelėjo:

„Aš neturiu laiko tau kelio rodyti, man reikia èsti“.

Netoli arklio ganësi galvijas. Kai tik suprato keliauninko norą, tuojau šoktelėjo ir sušuko:

„Eik šišon, svety, aš parodysiu tau kelią į upę“.

Dievui arklio elgesys nepatiko, ir jam šiurkščiai pastebėjo:

„Dël èdesio nepaslenki kitam gero padaryti, tai nuo šiol pabaudai niekuomet nebūsi sotus“.

Jaučiui gi tarė:

„Tu, ramus gyvuly, gali puikiausiai savo alkį tildyti ir paskiau pasilsėti, nes buvai pašlankus man patarnauti“.

Todėl lietuviai sako, kad arklys ėda ir sodriausioje pievoje be atvangos, tuo tarpu raguočiai, kai tik paėda, atsigula ir ramiai gro-muliuoja*)

*) Šitą pasaką dabar žmonės mėgsta priskirti Išganytojui, o senoliai savo laiku pasakojo apie griaustinio dievą Perkūną.

ŽEMYNĖLĖS GERUMAS

Kadaise griaustinio dievas Perkūnas su požemio dievu Pikuliu padarė žemėje kelionę. Norėjo įsitikinti, ar amžina ugnis gerai saugojama.

Jie atėjo į Žemynėlės būstą. Žemės deivė meiliai juodu priėmė ir gražiai pavaišino.

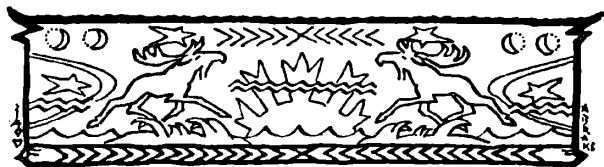
Atsidėkodamas už tai, Perkūnas padovanojo jai amžiną jaunystę, o Pikulis padovanojo būrį šventų mergelių. Jos naktį dirbdavo darbus tiems, kurie Žemynėlę karštai garbindavo ir buvo skaistūs.

*

Žemynėlė buvo žiedeklė: rūpinosi, kad viskas žydėtų, augtų.

Kartą atėjo pas ją visų atstumta Pakalnės mergelė. Nebuvo kam ja rūpintis. Tėvas močiutė seniai pasimirė ir gyveno ten aukštai, debesėliuose. Žemynėlė vargdienėlei patarė pamily ant aukšto kalnelio pasodinti rožę.

Iš rožių kelmo išaugo didelis medis, — šakos iki debesų. Našlaitė užlipo rožės šakomis ant debesų ir pasiguodė tėveliams sunkia dalele.

SAULĖ IR MĖNULIS

Senoliai pasakoja, kad senų senovėje blizgus Mėnulis vedė auksinę Saulę. Jie gyveno ilgą laiką laimingai ir darniai. Pirmosios žvaigždės buvo jų vaikeliai.

Vėliau Mėnulis pradėjo vienas vaikštinėti. Susirūpinusi Saulė anksti atsikėlė. Pasižvalgė po platų dangų ir greit sužinojo, kad jos vyras išsižiūrėjo Aušrinę.

Skaudu buvo Saulei. Žvaigždelės verkė. Saulė pasiskundė dangaus valdovui Perkūnui.

Kai Aušrinė kėlė vestuves, rūstus Perkūnas įjojo pro jos rūmų vartus. Parbloškė čia stovėjusį drūtą žalią ąžuolą. Varvęs ąžuolo kraujas apšlakstė Aušrinės vainikėlį ir drabužius.

Vargas buvo Aušrinei, Saulės dukrytei: nelengva buvo išplauti drabužius. Reikėjo ieškoti ežerėlio, kur devynios upės įteka! Nelengva buvo ir išdžiovinti. Reikėjo ieškoti dar-

želio, kur devynios rožės auga ir smarkūs vėjai pučia. O dėvėti galėjo tik tada, kai devynios saulės patekės!

Daugiausia susitelkė juoda rūstybės debesys ant Mėnulio galvos. Perkūnas savo ugningu kardu nukirto jam pusę veido. Ir šiandien tai matome jaunatyje ir delčioje.

AUKŲ OŽYS

Senų senovėje sūduviai aukodavo ožius dievams, kad juos pagerbtų ir permaldautų. Šitokia auka buvo dievams ypatingai maloni. Tas paprotys ir krikščionių laikais ilgai išsilaikė paslapčiomis Mažosioj Lietuvoj.

Paprastai žmonės susirinkdavo iš kaimų kokioj nors daržinėj. Išrinkdavo senesnę vaidilą. Daržinės vidury pakurdavo didelę ugnį. Vyrai atvesdavo ožį, o moterys atnešdavo kviečių tešlos.

Vaidila atsisėdavo aukštesnėj vietoj ir pasakydavo susirinkusiems pamokslą apie tautos pradžią, jos didvyriškus darbus ir dorybes, apie dievus ir jų įsakymus.

Po to į susirinkimo vidurį atvesdavo ožį. Vaidila uždėdavo rankas ant jo ir kreipdavosi į dievus, suminėdamas juos, kad jie maloniai pažvelgtų. Visi susirinkusieji puldavo prieš vaidilą ant kelių ir garsiai išpažindavo savo nuodėmes, kuriomis per paskutinius metus už-

rūstinę dievus. Po išpažinties visi kartu giedodavo dievų garbei, aukštai pakėlę ožį ir nešdami rateliu.

Giesmei nutilus, pastatydavo ožį asloje. Vaidila ragindavo žmones giliai nusižeminus atlikti auką taip, kaip prosenoliai šį paprotį išlaikė ir vaikų vaikams perdavė. Tada nudurdavo ožį, surinkdavo kraują į dubenį, pašlakstydavo čia stovinčius, duodavo kiekvienam po truputį kraujo į indą, kad namie duotų gyvuliams, nes tai nuo ligų apsaugodavo. Sukapotą į gabalus ožį padėdavo ant lentelių, ir moterys kepdavo.

Kol ožys kepdavo, visi puldavo ant kelių, o vaidila mušdavo juos, raudavo už plaukų dėl išpažintų nuodėmių. Pagaliau ir patį vaidilą visi užpuldavo pešti ir mušti už jo nuodėmes.

Pasibaigus bausmei, kepdavo pyragus ne krosnyje, o kitu būdu: moterys paduodavo vyrams kietos tešlos, kurią mėtydavo per ugnį tol, kol iškepdavo. Paskiau valgydavo, gerdavo visą dieną ir naktį. Kas palikdavo po iškilmingo valgymo, rūpestingai surinkdavo ir užkasdavo tam tikroje vietoje, kad paukščiai ir gyvuliai neniekintų švento valgio.

Žmonės tikėjo, kad, valgydami pašvęstą dievų aukai gyvulio mėsą, priima dievišką galią ir įgyja dievų malonę. Ir duona, nuvalyta ugnies, prieš visa žalinga turėjo šventą jėgą.

Senoliai tokiu būdu aukodavo kiaulę, ypačiai, kad gerą žvejoną turėtų.

Šitos apeigos buvo labai slepiamos. Kai kartą vienas svetimas jas pastebėjo, tik vargais negalais gyvas išliko.

SŪDUVOS KUNIGAIKŠČIO SKOMANTO VESTUVĖS

Kai Skomantas iškeliavo į Lietuvos gilumą pagalbos prieš kryžiuočius, kurie veržėsi vis tolyn, jo tėvas rūpinosi surasti jam žmoną.

Ir greit surado. Tai buvo kaimyno, Sūdumos didžiūno Kantigirdos, vyresnioji duktė Vinga. Gražiausia Sūdumos duktė, grakšti, taurios sielos, be to, geros širdies ir švelnaus būdo. Tėvai susitarė jokios prievartos nedaryti. Skomantas, grįžęs į savo pilį, turėjo rasti Kantigirdos šeimą. Visa kita paliko likimui.

Viskas įvyko pagal tėvų norą. Iš pirmo žvilgsnio Skomantas ir Vinga vienas antrą pamilo. Tolesnė pažintis juos dar labiau suartino. Todėl tėvai netruko juos sutuokti. Pagal savo krašto papročius iškėlė puikias vestuves.

Į iškilmės susirinko krašto didžiūnai. Mažne visi Krismenos gyventojai buvo svečiai. Skomantai gausiai apdovanojo Kantigirdos šeimą. Nepamiršo ir kvieslių, dainių ir kitų iškilmų dalyvių. Vinga gavo, kaip paprastai priimta, iš savo jaunikaičio skraistę ir kyką.

Jaudinanti buvo Vingos rauda, paliekant tėviškę. Su savo mergelėmis apverkė ji tėvelius, gyvulėlius ir ugnelę, kurią turėjo netikėtai palikti.

Jaunikaitis atsiuntė vestuvių vežimą, bet pats pasiliko namie. Prie Vingos naujosios tėviškos sienos atnešė nuodėgulį. Triskart apėjo su ugnimi Vingos vežimą, sakydamas:

„Kaip savo tėvų namuose, taip saugok ugnelę ir savo naujuose“.

Paskiau davė gerti iš taurės. Tai reiškė, kad ji buvo priimta į naują šeimą.

Prie Skomantų pilies iškėlė nuotaką iš vežimo ir pasodino kėdėje prieš angą. Paskiau tą pat padarė ir viduje prieš židinį, po to, kai ji triskart jį apėjo. Dabar jaunoji šiuose namuose turėjo tokias pat teises kaip ir kiti.

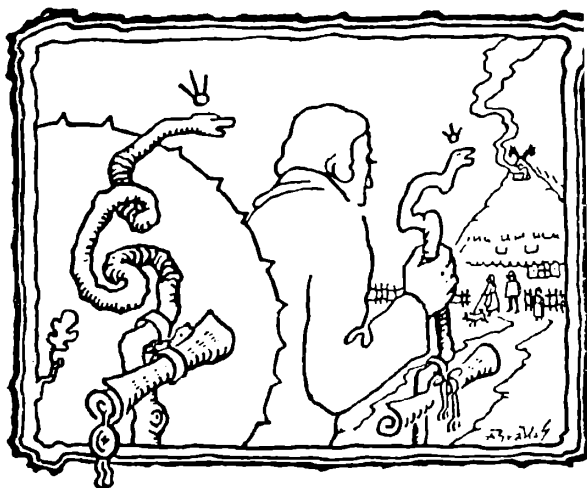
Toliau jaunąją pristatė namų dvasioms, kad užmegztų su jomis gerus santykius.

Kad dvasių nematytų, apdengė jos akis skarele. Pašlakstė Vingos burną medum ir vedė ją prie visų pilies rūmų durų. Ji stuktelėdavo koja keletą kartų į duris, šaukdama dvasias, kurios gyveno tarp durų ir po slenksčiu. Tuo tarpu pildavo ant nuotakos visokių javų, norėdami, kad vėliau namų dvasios nesigailėtų naujajai šeimininkei laimės.

Po to prasidėjo linksmos vaišės ir žaidimai iki vėlybos nakties. Pagaliau, nukirpo ilgus

Vingos plaukus. Vainikas, apsiūtas balta skaiste, paslaptingai atskyrė jauną moterį nuo pasaulio pavojų, kokių jai gali tekti susitikti gyvenime.

Po iškilmių pasiliko dar svečiai Skoman-
tų pilyje ir tik po keleto dienų pamažu išsi-
skirstė namo.

KRIVULĖ

Krivulė šiandien daug kam nebežinoma. Ji gaubia miglota padavimų senovė. Laikas nu visuomet gailėstingas. Jis nusineša kartais su savim daug ko mums brangaus, gražių papročių, apie kuriuos jau net pasvirę į aną gyvenimą seneliai vos bepajėgia byloti.

Kai dar romovėse vaidilos ir vaidilutės kurstė amžinąją ugnį, garbingi krivės kai kada svarbiais atvejais pasiūsdavo į apylinkes su kumpusią lazda, sušaukdami vyrus į susirinkti

mą. Tai buvo šventas ženklas. Su didele pagarba priimdavo pasiuntinį su krivule ir išklau-sydavo žinios. Ir vyrai ir moterys, užaugę ir vaikai, palikę darbus, stovėdavo rimtais veidais prie trobos angos ir atjausdavo didį įvykį, kol krivulė toliau iškeldavo.

Mažosios Lietuvos kaimuos ilgą laiką dar išliko nuostabiai kreivų, susirangiusių lazdų. Jas vadindavo krivulėmis ir kumposais. Žmonės tikėjo, kad tokios lazdos saugojančios namus nuo žaibo, ligų ir kitokių nelaimių.

Juo kreivesnė ir labiau išsiraičiusi būdavo lazda, juo daugiau didžiuodavosi kaimas. Kartais dar išpiaudavo lazdoje kokio gyvulio galvą. Tokių lazdų ieškodavo giriose arba tam tyčia išaugindavo. Jauną medelį susukinėdavo tarp tvoros pagalių, ir per keletą metų išaugdavo sukreivotas.

Jūros upyne Kerkutviečių kaimo kumposas, sako, turėjęs stiebą su trimis šaknimis. Jį buvę galima visur statyti kaip trikojį.

Krivulė kabėdavo šaltyšiaus namuose ant sienos. Kai šaltyšius sušaukdavo vyrus arba ką įsakydavo, pasiųsdavo sukumpusią lazda artimiausiam gyventojui, tas siųsdavo savo kaimynui, šis tuojuo toliau perduodavo. Taip lazda apkeliaudavo visą kaimą. Paskutinis su-gražindavo ją šaltyšiui. Dabar kiekvienas žinojo, kad jis turi ateiti į susirinkimą.

Šitoks kvietimas išsilaikė gana ilgai. Vėliau, kai daugumas gyventojų mokėjo skaityti ir rašyti, krivulė turėjo skylę arba plyšį. Ten šaltyšius išpausdavo raštelį. Krivulė su rašteliu keliaudavo iš namų į namus.

Šiandien Jūros krašte nebeliko šitokio valdžios ženklo. Krivulės vietoje tik vienas raštas padaro kelionės ratą per kaimą. Todėl šitokiam raštui dar ir dabar paliko krivulės vardas.

Mažoj Lietuvoj daug kur yra įprasta krivule vadinti susirinkimus, net ir jaunimo gužynes, pobūvius.

DIDVY-
RIŲ
KOVOS
IR
LIKIMAS

NOTANGĖNAS M A N T Ė

Kai po Durbės mūšio prūsai sukilo prieš vokiečių Ordiną, jie turėjo gabų vadą, notangėną Mantę*).

Ordinas jį jauną nugabeno į Magdeburgą. Ten jis priėmė krikščionybę, pažino vokiečius ir išmoko jų kalbą. Miesto piliečiai pamėgo šį prūsų jaunuolį. Ypač širdingai jis draugavo su turtingu aukštos kilmės Hirschhalsu.

Kai Mantė sugrįžo į savo tėvynę, savo tautiečius rado atkakliai kovojančius su kryžiuočiais dėl laisvės. Neilgai mąstęs, jis atsisakė nuo Kristaus mokslo. Kadangi jis pasižymėjo didele išmintimi ir drąsa, notangėnai išrinko jį karo vadu. Pradžioje jam labai sekėsi.

*) Persamas Mantas griozdiškai skamba. Seniau daugiau buvo vartojamos moteriškos galūnės: Dargė, Kargė, Preibutė, Patūlnė, Tyrūnė, Myllgėdė (pėg. N. Preuss. Provinzial — Blätter. V. 1860. 299 p.) Todėl gal geriau būtų vadinti šį didvyrį Mante.

Mantei vadovaujant, kryžiuočiai pralaimėjo mūšį Pakarbių laukuose: daug jų žuvo, daug pateko į nelaisvę. Tarp paimtųjų buvo ir Hirschhalsas. Jis atkeliavo iš Vokios su kitais ponais ir raiteliais, kad padėtų Ordinui, ir pats tapo kryžiuočiu.

Notangėnų papročiais, belaisviai turėjo burtus traukti, kuris iš jų dievų aukai skirtas. Burtą ištraukė Hirschhalsas.

Notangėnų vadą tai labai jaudino. Jo tauri širdis nepamiršo šio belaisvio gerumo ir jo draugystės, kai jis dar jaunas gyveno Magdeburge. Todėl Mantė liepė dar kartą traukti burtus, nors, jo nesuprasdami, vadai ir murmėjo. Bet Hirschhalsas vėl ištraukė mirties burtą. Mantė dar mėgino padėti senam draugui. Ir trečią kartą ištraukė tą patį.

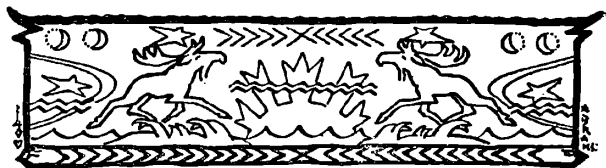
Nebebuvo kas daryti: visos Mantės pastangos nuėjo niekais. Tai gerai suprato Hirschhalsas ir drąsiai tarė:

„Dėkui tau, Mante! Jeigu lemta, kad aš turiu mirti, tai neprašysiu daugiau dovanot man gyvybės“.

Apginkluotą raitelį, surišę rankas ir kojas pasodino ant žirgo ir sudegino dievų garbei ant laužo.

Ilgai Mantė nedavė ramumo Ordinui, ilgai kariavo. Bet jo jėgos pamažu išseko: trūko jo tautiečiams vienybės ir susiklausymo. Kai jis kartą su keliais kariais slapstėsi miškuose, kryžiuočiai surado jį vieną palapinėj miegant. Jo draugai tuo tarpu medžiojo. Niekšai iš pasalų jį primušė. To dar neužteko kraugeriams: surišę jį pakorė po dideliu ąžuolu ir perdūrė ietimi.

Daug laiko po to jau prabėgo. Užgeso šventoji ugnis. Kadaise narsiai kovojusios pilys liko užmirštos. Ilgai žmonės, dantis sukandę, nešė svetimųjų jungą, kol likimo banga daug jų palaužė ir nunešė su savim, viską sulygindama. Išblėso ir praeities kovos žmonių atmintyje. Tačiau Mantės vardas išliko skaistus. Lyg ana pasakos žvaigždė, spindi tamsiai mėlyname danguje ir rodo keleiviui kelią. Net svetimieji stebisi ir grožisi juo.

PRŪSŲ SUKILIMO D I D V Y R Ė

Vienas galingas Nadruvos kunigaikštis netoli Labguvos, Deimenos upės krante, turėjo stiprią pilį. Kai visi prūsai sukilo prieš žiaurią kryžiuočių valdžią, jis su savo kariais iškeliavo padėti kaimynui Deivonei, kuris buvo Bartos krašto vyriausias vadas. Jis padėjo Bartos vadui ir savo patarimais. Ir tikriausiai būtų pats vadu tapęs iš visur susirinkusiai kariuomenei, bet kukliai atsisakė nuo tos pareigos. Deivonei vis sekėsi, kol klausė Nadruvos kunigaikščio patarimų.

Tačiau viename mūšyje abu žuvo. Jų kariai išsiblaškė. Priešas žygiavo vis toliau, bausdamas sukilusias sritis. Kunigaikščių pilis griovė, sulygindamas su žeme. Taip pat ir Nadruvos kunigaikščio pilį kryžiuočiai paėmė ir sunaikino. Jo žmonės iš dalies pateko nelaisvėn arba bėkovidami didvyriškai žuvo.

Tik kunigaikščio seseriai pasisekė pabėgti.

Kol jos brolis buvo gyvas, ji be atvangos darbavosi, siųsdama jam sutrauktus būrius. Ir po brolio mirties ji darė kryžiuočiams žymių nuostolių, labai kliudė jiems tolyn skverbti. Kryžiuočiai paskyrė už jos galvą didelę kainą, nes, kol ji buvo gyva, negalėjo būti kalbos apie ramumą.

Vieninteliai jos palydovai buvo piemuo ir ištikimas šuo. Vienas atnešdavo jai žolių, uogų ir valgomų šaknų, antras saugojo ir medžiojo paukščius ir žvėris. Ji pasistatė trobelę iš šaknų ir vyčių. Vidų iškimšo samanomis, o viršų storai apdengė lapuotomis šakomis.

Artinantis žiemai, didėjo jos rūpestis. Tuomet, užšalus pelkėms, galėjo ją lengvai atrasti.

Vieną dieną sulėkė varnos ir varnai prie jos trobelės ir krunksėdami skelbė pavojų. Nuo trobelės skrido į toliau stovintį medį. Taip rodė jai išsigelbėjimo kryptį. Ji norėjo palaukti dar savo ištikimų draugų. Paukščiai ėmė pėsioti jos drabužius. Tada pasiryžo kelionėn be palydovų. Paukščiai vedė ją, skrisdami nuo medžio iki medžio. Ir taip atkeliavo į Nasuvos mišką.

Plunksnuoti kelvedžiai apspito ją, kad toliau neitų. Sunešė šieno, sausų lapų, šiaudų ir šakų. Greit išaugo tikras butas po tankio-

mis medžių šakomis. Rūpestingi paukšteliai ir pėdsakus užlygino, kad priešai negalėtų rasti.

Po daug vargų negandų sugrįžo ir jos ištikimi palydovai. Piemenėlis pasakojo, kad priešai padegę mišką, kur trobelė stovėjo, ir jie būtinai nori suimti kunigaikštę.

Tuo tarpu paukščiai pasidarė neramūs. Po valandėlės keletas jų sugrįžo sužeisti ir mirę prie kunigaikštytės kojų. Ji aiškiai jautė pavojų; bet kame jis, — nežinojo. Ir šuo pašokęs šaute nušovė į miško gilumą. Bematant sugrįžo kruvinas, su virve ant kaklo. Ji nebeklausė šunies, kuris ją traukė bėgti. Jai atrodė, kad ji esanti apsupta priešų iš visų pusių. Norėjo susideginti, bet bergždžiai ieškojo liepsnelės. Tada pagriebė nuo šunies virvę ir pririšo ją prie medžio. Taip galvojo pabaigti gyvenimą, nes prisiekė savo tėvynės priešams gyva nepasiduoti.

Staiga šakos subraškėjo: visas būrys elnių išaugo prieš ją, galvas nuleidę artinosi ir ją ratu apsupo. Matyt, Laima ja rūpinosi. Ji pradžiugo: vėl išsigelbėjimo viltis šyptelėjo. Pasukubomis su berniuku suraizgė iš vytelių rogiutes ir pririšo jas virve prie pirmo elnio ragų.

Taip šveiste nušveitė į tą kraštą, kur dabar yra Brėdainiai. Sustojė prieš galingą ažuolą nepereinamos girios gilumoj. Ažuolas buvo išpuręs. Jo drevėj įsitaisė patogų butą ir gerą

apsaugą nuo blogo oro. Keturkojai miško gyventojai tarnavo jai. Elniai tam tikru laiku susirinkdavo, kad ji juos pamilžtų. Lokiai atnešdavo medaus, paukščiai grobuonys — paukštienos. Piemenėlis apylinkėje suduoneliaudavo duonos ir drabužių.

Dešimt metų čia išbuvo, apverkdama savo nelaimingą tėvynę ir be atvangos ieškodama išsigelbėjimo.

Bet, deja, neišsipildė jos viltys. Kartą piemenėlis atnešė liūdną žinią: Pilupėnų pilis, saugojusi šiaurinę miško dalį, žuvo, jos buveinė išduota, priešai iš visų pusių puola.

Sušlamėjo medžių viršūnėse. Paukščių būriai klykaudami sulėkė į ažuolą. Ir, kas gyvas buvo miške, murmėdami ir maurodami, atskubėjo čia. Netrukus ir priešo šūkšmai iš visų pusių šurpiai nuaidėjo per mišką. Tuoju nevidonai, ištroškę pergalės, atsirado pas didžiu-lį ažuolą.

Nustebę dėl netikėto vaizdo, kaip sustingę, stabtelėjo. Prieš milžiną ažuolą stovėjo kunigaikštystė, pakėlus akis į dangų. Aplink ją būrėsi gyvulėliai. Tvykstelėjo žaibas; griausmas supurtė žemę, jog net žmonės ir gyvuliai suklu-po. Tūkstančiais aidų perkūnija nudundėjo per milžingirę, kol pagaliau visai nutilo. Dabar prabilo kunigaikštystė, pažvelgusi po gilios maldos.

„Dievai išklausė mano maldą. Jums nepateksiu nei gyva, nei mirusi. Ir jūsų gobšumas mano turtais nepasidžiaugs. Antai, ažuolas pradeda jau liepsnoti. Šią šventą vietą, kurią jūs išniekinot žudynėmis ir plėšimais, užsirūstinęs Perkūnas ir Pikulis aplankys ugnimi ir maru. Ko lūkuriuojat? Pamėginkite, ar aš ir mano turtai jums priklauso“.

Apsisuko ji ir atnešė iš ažuolo visus savo sidabro, aukso ir brangiųjų akmenų turtus. Juos svaidė į orą. Jie išnyko, kaip nebuvę, prieš apstulbusią priešų gaują.

Brangus grobis masino priešus. Jie ilgai nelaukė. Iš karto puolė visi, kad paimtų gyvą kunigaikštį ir jos turtą.

Staiga neregėtas viesulas, nelyginant aitvaras, lyg kapote prikapojo medžių viršūnių šalia ažuolo ir padarė užtvarą apie kunigaikštį. Baisūs ledai nulaužtomis šakomis žeidė akis. Žirgai baidėsi, svaidė raitelius į medžius ir lėkė, kur kojos neša. O pėstieji, kad ir kaip stengėsi, nė žingsnio pirmyn nepaėjo. Įnirtusių laukinių žvėrių užpulti ir sudraskyti rangėsi, paskendę kraujuose. Prasivėręs dangus bloškė ugnies jūrą, griausmas be perstojos trankė visa. Buvo neapsakomai baisu.

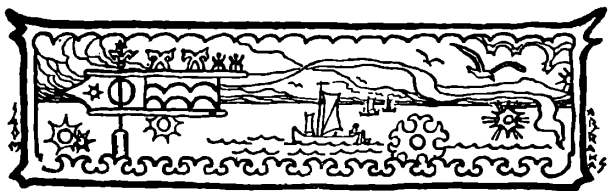
Pagaliau nusileido šviesus debesėlis ant kunigaikštės, kuri buvo per maldą pakėlusį ran-

kas. Nutilo audra, o kunigaikštystė paliko žemę.

Nuostabus girios ošimas palydėjo tolumoj dingusį debesėlį. Tik mirštančiųjų aimanaviškai pertraukdavo aplink viešpataujančią tylą.

Ištikimas tarnas, kunigaikštystės prašomas, išvengė pavojaus, kad praneštų žmonėms, kaip ji pabaigė savo gyvenimą. Jis paliko dar keletą dienų šioj baisioj vietoj. Joks priešas jo nebekliudė. Visi jie čia arba po mišką klaidžiodami rado sau galą. Šuns vedamas, jis paliko šią girios klaikumą ir nunešė žinią į artimiausią pilį.

Vėliau žmonės iš visų šalių atkeliaudavo aplankyti šio ažuolo. Čia atsimindavo savo gerąją kunigaikštystę ir prarastąją laisvę.

PEŠTYNĖS DĖL PUODO

Tai buvo 1264 metais.

Prūsai jau trejus metus buvo apsupę Bartenšteino pilį. Ordino kryžiuotis Hennigas von Stalenbergas beliko tik su keliais vyrais. Vos begalėjo ilgiau laikytis, — pilis turėjo greit pasiduoti pagonims prūsams.

Įvyko taip, kad vienas prūsas gavo geros žuvies, bet neturėjo puodo, kur galėtų virti. Todėl bėgo iš savo palapinės į kitą, kur buvo jo motinos sesuo, ir prašė ją paskolinti puodą. Moteris nesutiko. Tada jis puodą pagriebė jėga ir nubėgo. Moteris, garsiai klykdama, vijosi.

Kai prūsai išgirdo toj vietoj, iš kurios moteris išbėgo, atskubėjo jai pagelbėti, kad savo puodą atgautų. Bet pagriebusiam puodą taip pat atėjo pagalba iš jų palapinės. Ir taip augo iš abiejų pusių žmonių, vis daugėjo ir dau-

gėjo, kol pagaliau iš savo stovyklos palapinių susibėgo visi prūsai. Ir kilo toks šauksmas, rietenos ir muštynės, lyg didelis mūšis būtų ištikęs. Tačiau nė vienas jų neturėjo pasiėmęs ginklų.

Kai tai pastebėjo Henningas von Stalenbergas, jis skubiai puolė sumišusius prūsus, sudegino jų stovyklas, trobesius ir išlaisvino pilį.

S E M B Ū ATVERTIMAS

Prūsų dievai nekenė baltos spalvos gyvulių. Todėl prūsai baltų gyvulių nelaikė. Dar ir dabar kai kur išliko toks paprotys.

Kai vokiečių Ordinas nukariavo Sembą, atsitiko taip, kad ten vaitas buvo Thamminas von Gerslebenas. Jis mėgo jodinėti tik baltu žirgu.

Kartą nujojo į Gailėgarbį, kur gyveno Sembų kunigaikštis Dargė. Su šiuo labai draugavo ir norėjo jį aplankyti. Jis atjojo temstant ir ten paliko nakvoti. Dargė susirūpino dėl baltos arklio, bet nieku to savo susirūpinimo neparodė.

Tačiau rytą vaito arklių rado negyvą. Kunigaikštis Dargė tarė vaitui:

„Labai gailiuos dėl nelaimės, mano mielas svety, nes atvykai pas mane dėl draugiškumo. Todėl imki mano geriausiąjį žirgą kritusio vietoje. Prašau ir toliau savo draugą dažnai lankyti, tik ne baltu arkliu, nes mano dievai tokių nepalieka gyvų“.

Po kurio laiko vaitas vėl atvyko pas Dargę. Ar pamiršo, ar iš užsispyrimo — vėl baltu žirgu. Ir šis žirgas kitą rytą buvo rastas arklidėje negyvas. Dargė ir šį kartą labai jaudinosi. Bet vaitas į tai atsakė:

„Aš sakau tau, jei trečią kartą taip atsitiktų, aš tikėsiu tavo dievais“.

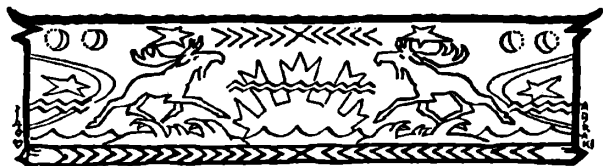
Dargė atsakė:

„O aš prisiekiu tau, jei trečią kartą atvesi baltą žirgą, ir mano dievai jį paliks gyvą, patikėsiu tavo dievą ir apsikrikštysiu!“

Po trylikos savaitių trečią kartą vaitas baltu žirgu atjojo pas kunigaikštį Dargę. Savo tarnams įsakė nuo žirgo balno nenuimti. Prie balno prikabino kryžių.

Kai naktį ponai ir tarnai nuėjo poilsio, pakilo kūtėje didelis bildesys ir triukšmas, jog net visi pabudo. Atrodė, lyg kokios devynios galybės kulvirčiais apvertė visą pilį.

Kitą rytą baltasis žirgas buvo sveikas ir žvalus. Tuomet vaitas parodė kryžių, kuris kabojo prie balno. Dargė tuojau patikėjo ir su savo žmonėmis priėmė krikštą. Taip sembai pasidarė krikščionimis.

S E N I S DESAUIŠKIS LIETUVOJE

Kartą karalius Fridrichas Vilhelmas I pasiuntė į Lietuvą*) savo generolą, senį desauiškį kunigaikštį, kad paieškotų jo kariuomenei augalotų vyrų. Ta proga senis desauiškis susipažino su šiuo kraštu.

Po kurio laiko karalius prasitarė turįs savo krašte daug provincijų, iš kurių visai nežinąs, ką doro padaryti. Prie jų priklausanti ir Lietuva. Senis generolas manė, kad šitam kraštui daroma skriauda. Ir jis papasakojo karaliui, kas yra gero ir gražaus Lietuvoj. Karalius susidomėjo šiuo kraštu ir darė ten paskiau daug gero. Iš dėkingumo padovanojo kunigaikščiui Norkyčius Lietuvoje, ten, kur Auksinė įteka į Pragarą upę. Į labai patuštėjusią Lietuvą dėl

*) Taip vadino seniau vokiečiai M. Lietuvą.

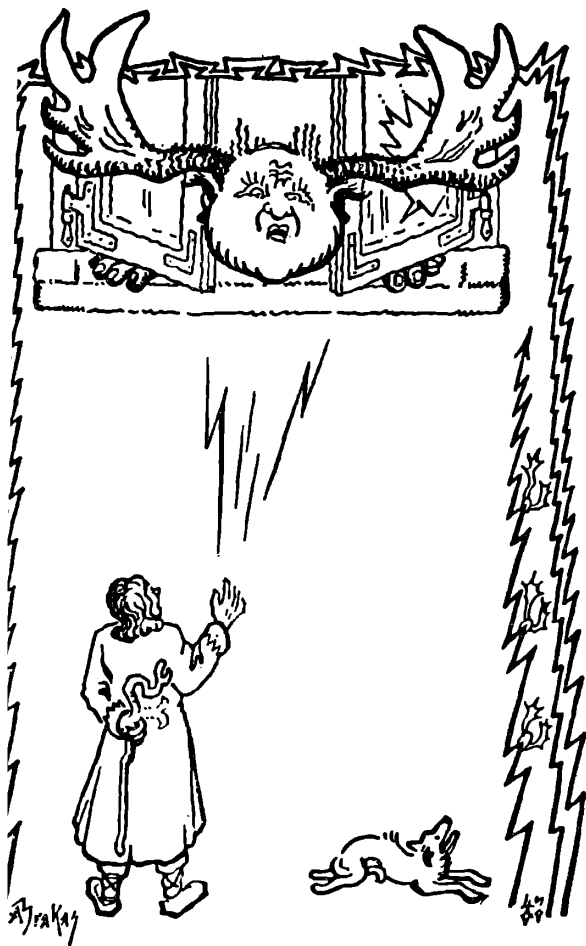
1709 m. siautusio maro siuntė iš visur svetimus žmones.

Senis desauiškis buvo žinomas kaip geras ūkininkas. Ir savo naujame ūkyj padarė visokių naudingų įrengimų. Tarp kito, pastatė Bubainių kaime naują malūną. Kai šis buvo beveik baigtas, atėjo vieną dieną lietuvis ir prašė malūnininko padėjėjo vietos. Jam buvo atsakyta, nes kunigaikštis tik desauiškiams leido dirbti ir manė, kad lietuviai nieko nesugeba. Dėl to darbininkas labai iširdo ir prisiekė, kad jį vėliau prašys sugrįžti.

Darbininkas buvo didelis burtininkas. Jis padarė taip, kad darbas pirmyn nėjo, ir vis negalėjo pabaigti malūno statymo, nors malūno vedėjas keikė, kiek galėjo, o darbininkai prakitavo nuo ankstauro ryto iki vėlaus vakaro.

Pagaliau malūnininkas suvokė, kas čia kaltas. Jis susigražino lietuvių padėjėjų. Tuomet greit, be jokio vargo, baigė statyti malūną, o malūnas buvo geriausias ir gražiausias visame krašte.

Tačiau, kai darbininkas pareikalavo užmokesčio, kunigaikštis šiurkščiai atsakė ir nieko nedavė. Kunigaikštis pats buvo burtininkas, todėl darbininkas nieko negalėjo padaryti jo pilyje.

Kad senis desauiškis buvo burtininkas, tai tikra tiesa, nes jokia kulka jo negalėjo sužeisti. Taip pat žinoma, kai jis kartą vasaros vidury važiavo iš Klaipėdos į Karaliaučių ir su savo vežimu šešiais arkliais pervažiavo išilgai Marias. Vanduo buvo toks kietas, nelyginant giliausia žiema būtų buvusi.

Tačiau darbininkas turėjo didesnę burtininko galybę negu kunigaikštis. Kai kunigaikštis po kurio laiko turėjo važiuoti į Karaliaučių, ir darbininkas nukeliavo įkandin. Darbininkas, aišku, žinojo, kad senam ponui visur galima ką nors iškirsti, tik ne jo paties pilyje.

Atvykęs į Karaliaučių, jis ėjo pro karaliaus pilį. Ten prie lango stovėjo kunigaikštis ir rūkė didelę pypkę.

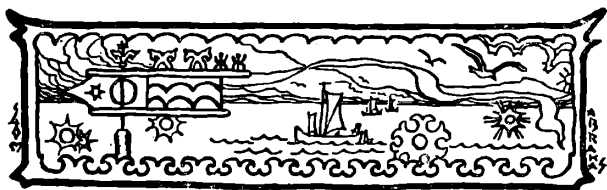
Darbininkas sustojo ir reikalavo atlyginimo už malūno pastatymą. Tačiau senis desauiškis tik juokėsi iš jo. Tada darbininkas išbūrė jam iš karto elnio ragus ant galvos, kurie kas valandėlę vis didėjo ir didėjo.

Iš pradžių kunigaikštis nieko nepastebėjo. Bet, kai žmonės gatvėje nustebę sustojo ir žiūrėjo į jį, griebėsi jis už galvos ir pajuto turįs didelius ragus.

Labai išsigando. Tuojuo norėjo pasitraukti į kambarį, bet ragai buvo per dideli, — negalėjo galvos iš lango ištraukti.

Dabar juokėsi lietuvis, kol kunigaikštis per karininką jam pinigus išmokėjo, kiek buvo sulygta. Po to ragai nuo kunigaikščio galvos išnyko.

Nuo šiol senis desauiškis daugiau nesileido nė su vienu lietuviu į burtininkystę.

GINTARO TEISĖ

Seniau kiekvienas galėjo laisvai rinkti gintarą, kurį išmesdavo jūra. Kai Ordinas nukariavo šį kraštą, pastebėjo, kokios didelės naudos turėtų, jei tik pasilaikytų teisę rinkti ir parduoti gintarą. Todėl Sembos vaitas Anzelmas von Losenbergas išleido įsakymą, kad kiekvienas, be leidimo renkęs, bus pakartas.

Daugelis pajūrio sembų vertėsi gintaru. Žvejai tinklais kartais jo su žuvimis ištraukdavo. Jie nenorėjo nė girdėti apie šį draudimą. Bet jų vaitas buvo žiaurus: kiekvieną nutvertą berenkant be teismo liepdavo pakarti po artimiausiu medžiu. Taip daugelis skurdžiai persiskyrė su gyvenimu. Už tai Anzelmas neturėjo ramumo po mirties. Daug amžių po to kai kada matydavo jo vėlę pajūryj klajojant ir šaukiant:

„O, Dieve! Gintarui laisvė! Gintarui laisvė!”

1523 metais keliems pajūrio žemdirbiams aukštasis magistras Albrechtas neleido duoti druskos, kurios jie paprastai gaudavo. Ši bausmė juos skaudžiai palietė. Jie iš vargo pririnko gintaro ir pardavė jį. Šis dalykas išėjo aikštėn, ir nusikaltėliai buvo žiauriai nubausti.

Po to jūra išmesdavo gintaro taip maža, jog vargu ar tūkstantąją dalį to kaip pirma. Tiesa, žmonės matydavo, kad daug jo skalaudavo jūros viltys. Bet kai su tinklais ar kitais įtaisais ateidavo, gintaro nerasdavo. Gintaras lyg žūte pražūdavo. Kryžiuočiai mąstė: Dievas nenori jiems teikti šios brangios dovanos.

NARSIEJI LIETUVIAI

Toli toli, iki Juodųjų jūrų, buvo nusidriekusi Gedimino ir jo ainių Lietuva.

Žaliavo tamsios, milžiniškos girios. Jų amžiną tylą retai kada nutraukdavo rago ar trimito balsai, kai narsūs lietuviai medžiodavo ir eidavo tėvynės ginti.

Vakarų Europos visuomenė tuomet palaike vokiečius kryžiuočius, kurie prisiplėšė žemių ir visas padarytas nedorybes pasiteisindavo Dievo vardu. Nors buvo ir geležim apsi-kaustę, bet nieko nevaliodavo prieš lietuvius. Lyg koks siaubas apimdavo Ordino žmones, kai pasirodydavo lietuvių būriai, Kęstučio ar kito vado vedami. Savo pačių jėgomis nebuv jokios vilties beišsigelbėti. Priešai dėkodavo Apvaizdai, koku nors stebuklingu būdu netikėtai apsigynę ar sveiki namo pasprukę. Tai byloja ne vienas anų laikų padavimas, kurį sukūrė kryžiuočių vaizduotė.

Antai, Dievas staiga užleidžia miglą, kad lietuviai nematytų silpnos kryžiuočių kariuomenės, kai kartą 1394 metais Ordinas skubėjo saviesiems, apgulusiems Vilnių, į pagalbą. Įsi-brovėliai džiūgauja, tokiu būdu išvengę didelės nelaimės, nes lietuvių yra dešimtkart daugiau. Tai vėl lietuviai netikėtai užpuola Radžių pilį. Šventieji strėles svaido nuo mūro sienų, kol kryžiuočiai susitvarkę juos pakeičia. Ir taip išsigelbsti. Kitą kartą stebuklingu būdu per sukiužusį marių ledą pasprunka nuo lietuvių, nors ledas yra visai nebepereinamas. O kai perbėgę ledą atsigrėžė, ar nematyti besivejančių lietuvių, ledo nė žymės nebeliko: jis iš karto dingo, lyg jo visai nebūtų buvę.

Bet Žalgirio mūšį kryžiuočiai pralaimėjo. Čia Dievas nuo jų nusigrėžė, — jie patys prisipažįsta. Vytautas narsiai kariavo, o nerangius ir baikščius lenkus šventas Stanislovas nuolatos raginęs nesitraukti iš mūšio.

1. Miglos mūšis

Kai 1394 metais Ordino magistras su savo kariuomene laikė apsupęs Lietuvos sostinę Vilnių, didysis kunigaikštis Vytautas rūpinosi sutrukdyti priešui atsigabenti maisto. Tada ma-

gistras pasiuntė 400 karių iš Balgos, Brandenburgo, Bartos ir Varmės vyskupystės apsaugoti maisto gabenimo.

Kai jie atvyko į Rudaminą, prieš juos išėjo Vytautas ir kunigaikštis Kaributas su savo kariuomene. Priešus skyrė tik upę ir pelkė. Todėl negalėjo tuoju vienas antro pulti. Kryžiuočiai šią vietą apėjo. Jie pamatė, kad lietuvių būta daug daugiau: jų vienam teko koks dešimt. Bet nieko nelaukę, jie puolė, atsiduodami Dievo valiai. Šis jų nepaliko.

Staiga užėjo tiršta migla ir paslėpė nuo lietuvių kryžiuočių silpnybę. Lietuviai paskubomis traukėsi, manydami, kad magistras puola su visa savo Ordino kariuomene. Tai buvo didelės muštynės, ir daug žuvo kovoje. O migla kabojo viso mūšio metu. Nė pakilę vėjai negalėjo jos išblaškyti, kol truko ši kova.

* *

*

Nepoilig kryžiuočiai rūstūs grįžo namo, nepaėmę Vilniaus. Retas teprasiskynė kelią per žemaičių užtvartas. Rudens vėjas švilpė mūšio lauke, kurį dengė lavonai. Kryžiuočių vado akyse šmėkstelėjo nepažįstamas raitelis su baltu plevėsuojančiu apsiaustu. Jį supo liepsnos. Gal tai likimas, pagalvojo, kuris Ordinui pranašavo mirtį? Kas žino?

2. Radžių pilies užpuolimas

Kartą sūduviai, kariaudami su kryžiuočiais, užpuolė Radžių pilį, kuri stovėjo prie Melno ežero.

Vieną šeštadienį, ankstybųjų mišių metu, jie atsirado prie pilies sienų ir tuoj pradėjo pul-ti. Tuo tarpu visi pilies broliai ir tarnai buvo šventovėje, Marijos garbei giedodami „Sal-ve, sancta parens“, nė priešo nepajuto.

Tačiau jų vietoje apsaugai atėjo dangiški vyrai. Jie svaidė į priešus ugnines strėles. Taip visą valandą saugojo pilies rūmus, kol pa-sibaigė pamaldos, ir patys broliai galėjo kovo-ti toliau.

Kryžiuočiai pasakoja, kad panašus įvykis at-sitiko ir Švitrigailos laikais, kai lietuviai puolė Ordino Gotesverderio pilį.

3. Žygis ledu

Labai dažnai vokiečių Ordino riteriai žy-giuodavo prieš Lietuvą žiemą, kai suketėda-vo keliai, užšaldavo pelkės ir ežerai ir lengva buvo juos pereiti.

Kartą jie buvo priversti pasitraukti ir ke-liauti per Kuršių marias. Ledas buvo toks silp-nas, jog po žirgų kojomis linko ir lingavo kaip

bangos nuo vėjo. Tačiau Dievas juos saugojęs: visi galvotrūkčiais perkūrė marias, nors ir buvo naktis.

Kai kitą rytą, be dvasios pasiekę žemę, apsižvalgė, ledo nebematė, lyg jo ir būte nebuvo. Dabar jų lietuviai nebegalėjo pasiekti.

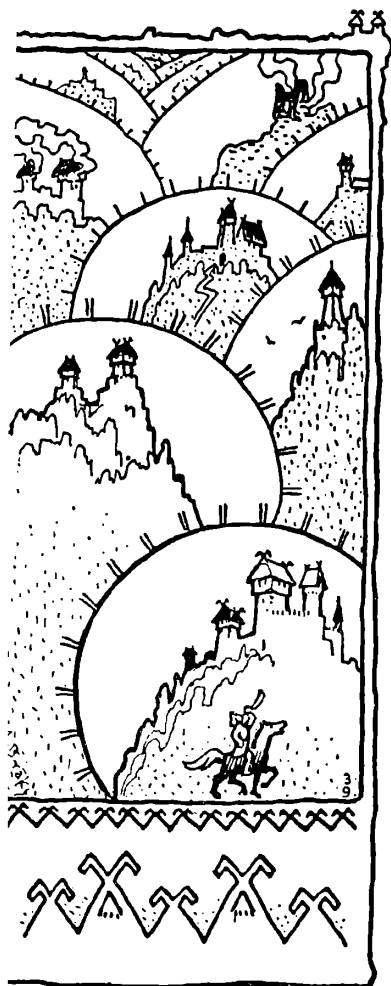
4. Žalgirio mūšis

Naktį prieš baisų vokiečių Ordinui smūgį Žalgirio laukuose pakilo neregėta audra su lietum. Danguje Ordino žmonės matė nuostabų ženklą. Ženklas pranašavo blogą kovos galą.

Netoli mėnulio matė vienuolį, kuris kovojo su valdovu, bet pagaliau buvo nugalėtas ir nuo dangaus nuvytas.

Atėjo baisi valanda. Vytautas pirmas narsiai vedė į kovą neužmatomus būrius lietuvių, rusų, totorių. Kaip erelis žaibo greitumu švais-tėsi kautynių lauke. Nusivarę žirgai krito vienas po kito. O viršum Jogailos kariuomenės, sako, skraidė vyras. Jis laimino nerangius lenkus ir žadėjo pergalę; juos drąsino, jei mėgin-davo trauktis.

Visi tikėjo, kad tai buvo lenkų globėjas šventas Stanislovas.

KA
PASAKO-
JA
UŽMIRŠ-
TOS
PILAITĒS

SMALININKŲ LEDO TILTAS

Ties Smalininkais skersai Nemuną ėjo sėkuma. Vandeniui nusekus, dažnai užkliūdavo prikrauti laivai. Daug vargo turėdavo tuomet laivininkai, kol laivus išsilaisvindavo. Ne vienas prisikamavęs keikė kietaširdę kunigaikštę, tu nelaimių kaltininę, šnairai žvelgdamas į anapus stūksančią aukštumą.

Kol kryžiuočiai čia nebuvo pasistatę Jonapilio, stovėjo puiki ir garsi pilis. Joje gyveno turtingas ir galingas kunigaikštis. Jis turėjo visko, ir jam labai sekėsi, tik dukters trūko. Pagaliau Laima apdovanojo ją ir dukteria. Už tai geroji deivė susilaukė gausiausių aukų. Bet užmiršta Laumė nesitvėrė pavydu ir sumanė atkeršyti. Ji pasiuntė kūdikėliui puikiausio audimo drabužėlį, kuris pasižymėjo stebuklinga galia: vaikelis turėjo pasidaryti gražiausias. Padarė tai slapta, lyg būtų pasiuntusi viena kunigaikštienės draugė.

Dovana buvo maloniai priimta. Apvilko dukterėlę. Mažytė kasdien ėjo gražyn. Visi tai pastebėjo. O kai duktė užaugo ir galėjo dalyvauti šventėse, tėvai be galo buvo patenkinami; jie matė, kaip jų duktė savo grožiu visus žavėjo, visus stebino. Tėvai džiaugėsi ir nežinojo, kaip atsidėkoti Laimai.

Bet Laumė šypsojosi ir raizgė visokius sumanymus. Diena iš dienos ji siuntė būrius svečių. Smalsuolių, besigėrinčių ir mylinčių skaičius taip išaugo, jog ir didelė pilys nebegalėjo jie sutilpti. Niekas nebežinojo, ką daryti: paįvairinti tvarką, viskas vertėsi per galvą. Išvargę tėvai skundėsi, kad duktė esanti tikra nelaimė.

Prie visa to dar prisidėjo bėdos ir nesutikimai, net peštynės. Visai sumišęs, kunigaikštis nutarė su savaisiais slapta persikelti į vienus girios medžioklės namus, kad tokiu būdu pabėgtų iš sunkios padėties. Bet meilė kelią surado ir ten. Pabėgėliai buvo sugrąžinti džiūgaujančios ir klykaujančios minios.

Atrodė, kad dukrai šis žiaurus žaidimas patiko, — ji net juokavo dėl jaunikaičių kančių. Pagaliau, vienas jai atvirai pasakė:

„Tu graži ir neturi sau lygios, bet tavo širdis kaip ledas. Esi nelyginant voras. Ir kaip voras, kuris visa, kas artinasi prie tinklo, pagauna, taip darai ir tu. Mus visus sužavėjai ir

stumi pražūtin. Dabar, kad mūsų kančios pasibaigtų, pasakyki, kuri iš mūsų pasirenki?"

Užuot susijaudinusi, kuone juokdamasi ji atsakė:

„Man prikiša, kad aš su garbingais vyrais šalta. Kietasirdė vadina ir juokauja, kad esu be širdies ir todėl negaliu jos niekam dovanoti. Nagi, dabar prižadu savo ranką tam, kuris, dar vasarai nepasibaigus, viena nakčia pastatys per Nemuną ledinį tiltą ir pats pervažiuos juo į šią pusę“.

Kaip suledėję, valandėlę sėdėjo jaunikaičiai, nebetekę jokios vilties. Vienas po kito paliko pilį. Pirmą kartą po daugelio metų svečiai gerokai praretėjo. Kunigaikštis su savaisiais galėjo vėl šiek tiek atsikvėpti.

Juo gyvesnis gyvenimas darėsi anapus Nemuno. Darbininkų būrys išsijuosęs plušėjo nuo ryto iki vakaro. Greit išnyko miškas kranto aukštumoje. Paupyje gulėjo nugenėtų medžių krūvos, storos lentos ir rąstai. Ten stovėjo tankus ir ilgas ilgas tinklas. Kam toks buvo padarytas, niekas nežinojo.

Pilies valdovas ir jo sūnus maž visuomet buvo šitoj aikštėj ir maloniai skatino dirbti. Bet tuo tarpu nepamiršo aplankyti ir Perkūno ažuolo ir atnešti didelių aukų. Taip praėjo keletas savačių. Galų gale, abipus Nemuno aprimo:

ten dėl pabaigto darbo, čia dėl jaunikaičių sumažėjimo.

Vieną naktį pilėnus išgąsdino smarki perkūnija.

Audra krioždama siautė, medžius su šaknimis rovė, braškančius stogus draskė ir švais-tė ant žemės kaip plunksnas. Smarkūs ledai prapliupo iš dangaus, viską pliekė prie žemės. Pilies languose neliko nė vieno sveiko stiklo. Audra siuto visą naktį be pertraukos.

Pagaliau pragiedrėjo dangus. Saulė maloniai prašvito.

Kunigaikštis išėjo pasižvalgyti, ką padarė audra. Atviroj vejų jis rado daug žmonių, kurie nustebę žiūrėjo upės link. Nespėjo jis ir paklausti, kai suskambėjo balsai:

„Ledo tiltas! Ledo tiltas!“

Iš tikrųjų, tai, ko jis niekuomet nelaukė, dabar matė savo akimis. Iš anapus aidėjo didelio džiaugsmo šauksmas. Žmonės džiūgavo, pradėjus važiuoti šituo nuostabiu tvirtai apledėjusiu tiltu, kuris atsirado dvasių valandą. Šaunus vežimas, pakinkytas sunkiai sulaikomais žirgais, riedėjo ledo tiltu ir greitai artinosi prie pilies.

Kunigaikščio rūmuose kilo didelis sumišimas. Motina ir dukra jau pro langą pastebėjo saulėj spindintį, lyg deimantais nusagsty-tą, ledo tiltą, kuriuo jaunikaitis laimingai važiavo.

Noromis nenoromis dabar kunigaikštystė turėjo laikyti žodį juo labiau, kad ji buvo davusi dideliame susirinkime. Ir tėvas sugrižo. Kadangi, šalia Laimos, ir Laumė valdė pasaulį, kunigaikštis norėjo aukomis įgyti jos malonę, kad dukrą išlaisvintų nuo užsispyrimo ir suminkštintų jai širdį.

Kunigaikštienė norėjo dar ką pasakyti ir ginti savo dukterį, bet, šit, jau ir vežimas įvažiavo į kiemą. Jaunas vyras, labai mandagiai sveikindamas, ryžtingai įžengė į kambarį.

Kunigaikštis su savaisiais nemaža nustebo, pamatęs tą patį jaunikaitį, kuris tuomet drąsiai kalbėjo kunigaikštystei. Ir dabar jis atvyko ne kaip prašytojas, bet kaip ieškąs savo teisės. Be ilgos įžangos prabilo:

„Kilnioji kunigaikštyste, ta sąlyga, kurią patsatei, iš mano pusės atlikta. Aš reikalauju dabar, kad laikytum pažadą ir man duotum savo ranką“.

„Argi jūs esate toks tikras dėl savo atlikto darbo?“ atsakė kunigaikščio duktė. „Kur dingo jūsų giria? Argi ne į upę visus medžius paskandinot ir tinklu ledus gaudėt!...“

Ji norėjo kalbėti toliau, bet tėvas nutraukė ją ir kreipėsi į jaunikaitį:

„Supraskit gerai mano dukterį, turėkite dar tiek kantrybės, kol ledai ant jūsų tilto pavirs vandeniu. Perkūnas išklausė jūsų prašymą, ir

manojo taip pat Laumė neatmes, ledo plutą nuo mano dukters širdies nuims."

Taip ir įvyko.

Dar kartą prisipildė kunigaikščio rūmai prašytų ir neprašytų svečių, niekur neliko laisvos vietos. Dar kartą jaunas ir senas norėjo pasigėrėti išgarbinta kunigaikštystės grožybe. Pagaliau iškėlė ir vestuves.

Kurį laiką dar stovėjo audros naktį pastatytas tiltas. Jį norėjo palikti atminimui. Bet pavasario potvynio ledai jį nunešė. Ties nugrimzdusiais rąstais upės dugne srovė sunešė daug smilčių. Ir taip atsirado sėkluma, kuri dar ir šiandien primena kunigaikštystę ir ledo tiltą.

PIEMENĒLIS SMUIKININKAS

Seniai dingo pilaitės.

Jų buvusių galią rodo pylimų žymės, akmenys, plytos ir nuolaužos, randami iešmų galai. Toks buvo likimas ir Kiaušų pilaitės Eimenio upeliūkščio krante.

Apie ją išliko ir vienas padavimas.

* *

Vargšės našlės sūnus ganė kaimo bandą ir pindavo krepšius bei vyžas. Jis nedaug teturėjo iš to pelno, bet vis dėlto šiek tiek padėdavo savo silpnai ir senai motinėlei.

Kai jis taip buvo į darbą įsitraukęs, atėjo kartą vienas senelis ir ieškojo liepto, kur galima būtų sausai per upę pereiti. Tačiau visoj apylinkėj nebuvo nei liepto, nei tilto. Piemenėlis žinojo tokią brastą, kur galima sausai persikelti.

Nuvedė tą senelį ten. Sviedė į upę keletą akmenų, paguldė ant jų lentą, davė seneliui

ramentą, už antros rankos palaikydamas, per-
vedė jį sausą į priešingą krantą. Senis meiliai
dėkojo. Tik gailėjos nieko neturįs geram pie-
menėliui, nes jis pats iš kitų malonės gyvenęs.
Atsisveikindamas prašė pavakare čia jo vėl pa-
laukti.

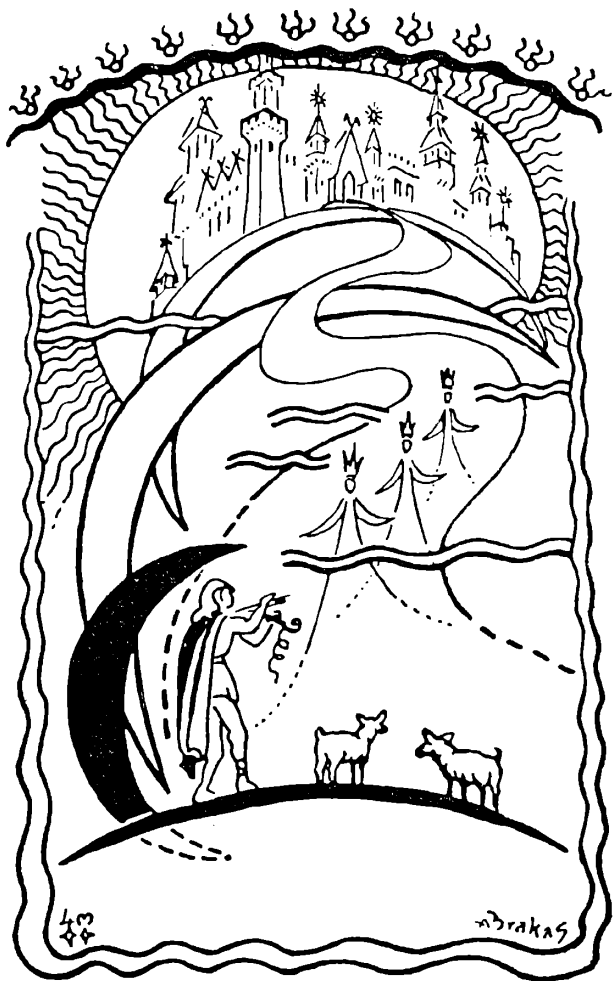
Piemenėlis, kaip pažadėjo, paskirtu laiku
atėjo senelio perkelti. Sugrįžęs į savo vietą,
rado smuklą. Nors labai nustebo, bet tuojau
su džiaugsmu paėmė jį į rankas. Tik nežinojo,
ar gali juo naudotis. Tačiau, nesuradęs savinin-
ko, kad ir labai klausinėjo, pasilaikė šį smuklą
sau. Dabar uoliai mokėsi ir greit visus stebino
savo gražiu griežimu.

Nesmagu jam buvo, kad krepšiams ir vy-
žoms maža laiko bepalikdavo, o motinėlei pa-
spirtis sumažėjo. Bet ką daryti: smuklą jis pa-
mėgo už viską daugiau.

Kartą jisėjo į artimą kaimą ir, suviliotas
nuostabios dainos, paklydo. Priešais atsirado
aukštas kalnas su pilim, apaugęs tankiu so-
du. Iš pilies skambanti daina jį taip sužavėjo,
jog jis pasiėmė smuklą ir pradėjo kartoti.

Tada pilies mergelės jį pakvietė į rūmus.
Ten jį gausiai apdovanojo ir liepė nesakyti mo-
tinai, iš kur jis gavęs dovanų. Taip jį maloniai
paleido, sakydamos dažnai lankytis.

Laimingai parėjo namo ir gausiai apdova-
nojo savo vargšę motinėlą. Tačiau ji baimin-

gai klausinėjo, iš kur jis tuos daiktus ėmęs. Nedavė jam nė valandėlės ramybės. Sūnus vis tiek nesakė. Kai jis vėl su dovanomis atsirado namie, motina tol jį kamantinėjo, kol viską sužinojo.

Nuo to laiko pilies mergelės nebesirodė. Veltui jis laukdavo ištisomis valandomis pilies pakalnėje visą mėnesį kas dieną. Pagaliau nebegrįždavo ir namo. Grieždavo smuiku savo skundo dainas iki saulėtekio.

Taip grieždamas, sėdėjo jis vieną naktį. Jo smuiko garsai aidėjo pilies rūmuose ir pagaliau sujaudino klausytojos širdį. Jo laukiamoji pilies mergelė, graži kunigaikštytė, prisiartinė miglos pavidalu ir palietė jį. Jis vis sėdėjo, tačiau negyvas. Sustingusiuose veido bruožuose buvo matyti džiaugsmas.

Ir dabar dvasių valandą girdi nuostabią dainą, o saulėlydžio metu mato laumes drabužius džiaustant ir aukso indus valant.

NAŠLAITĖ

Viename kalne prie Šešupės nugrimzdo pilis. Paliko tik gili duobė. Vėliau kasdien vidurdieniais kalne pasirodydavo mergaitė ir pindavo saulės spinduliuose savo auksu žėrinčias kasas.

Jei kas eidavo pro šalį, ji liūdnu balsu maldavo aplankyti ir nepalikti jos vienos. Metų metais veltui ieškojo žmonėse užuojautos.

Kartą viena našlaitė keliavo pro kalną. Vos nugirdo ji iš kalno maldaujantį balsą, tuoj skubėjo ten, pasiūlydama savo pagalbą.

Mergaitė išklausinėjo našlaitę, ką prijuostėj neša, kur eina ir t. t. Našlaitė viską atvirai papasakojo. Ji neturėjo nei tėvų, nei artimų. Gyveno pas svetimus. Tie buvo šiurkštūs ir vertė ją duoneliauti.

Kalno mergeitei pagailo vargšo vaikelio. Ji pasiūlė našlaitei visuomet pasilikti pas ją. Našlaitė su džiaugsmu sutiko ir nebegrižo namo. Tik vienas piemuo pastebėjo, kai našlaitė su kalno mergeite dingo kalne.

Po ilgų metų žmonės matė, kaip puikus vežimas apylinkėj važinėjo ir prieš kai kurias trobeles sustodavo. Puiki geradarė ramindavo vargšus ir dalydavo dovanas. Žmonės pasakoja, kad tai buvusi ta pati našlaitė, kuri kartą dingo kalne.

KAMPSVYKAS

Dešiniajame Ungurupės krante, netoli Įsrutės, yra status Kampsvykalknis. Prieš Ordinui ateinant, jį puošė pilis. Netolimo Tamaviškių kaimo seneliai pasakodavo, kad su ja tegalėdavę susisiekti tik tiltu. Nuo upės skyrė skardus krantas, kuriuo leidosi iki srovės akmens laiptai. Šiandien neliko jų nė žymės: akmenis sunaudėjo Įsrutės šventovės pamatams ir laiptams.

Šitos pilies valdovas Kampsvykas buvo žiaurus savo žmonėms. Kartą jo žmona liepė jį surišti ir gyvą pilies skliautuose užmūryti.

Ji pati dar blogiau valdė. Pilies gyvenimas pašlijo, ištvirko. Valdiniai nebeturėjo ramios valandos. Dievams pagailo žmonių, ir vieną dieną jie nugramzdino visą pilį.

Prakeikta pilies valdovė pavirto juoda karve. Vidurnakčiais kai kas matydavo ją blaškantis po tankumynus. Jos vyras, kaip juoda katė, gainiojo ją. Kiti vėl pasakoja, kad juo-

das raitelis ją nuolat persekioja, kančium pliekdamas. Taigi ir po mirties ji ramybės nerado.

Kampsvyko sūnus buvo visų mylimas, dažnai užtardavo žmones prieš žiaurius tėvus, bet už tai jis turėjo be laiko skirtis su gyvenimu. Žmonės jo ilgai negalėjo pamiršti. Ir dainas dainavo apie jį. Didelis akmuo pakalnėj rodo jo kapą.

Prie Kampsvykaltinio baisu.

Ant kalno senovėj buvusi didelė kiaurymė. Kartą smalsuolis norėjo nuleisti vieną senelį, kad jis ištirtų piliakalnio vidų. Jis didžiai prišinosi. Tuomet pririšo prie ilgos virvės šuniuką ir nuleido. Šuniukas, garsiai lodamas, apačioj bėgo vis tolyn. Pagaliau nutilo amsėjes, ir virvė nutrūko. Pilies kunigaikštytės šunelį palaikė sau. Jis niekuomet iš ten nebegrižo.

Vieno ūkininko karvė vakarais, prieš namo grįždama, dingdavo ir po valandos pareidavo visai išmilžta. Po kiek laiko pastebėjo ją į kalną įeinant. Tam žmogui buvo didelė skriauda. Jis pasiūlė kaimynams tą karvę:

„E, taip norėčiau tą karvę parduoti, nors ir šešius talerius tegaučiau.“

Kalno dvasios nugirdo tai ir pasinaudojo jo žodžiais. Kitą vakarą karvė nebegrižo. Ant kalno akmens rado padėtus šešis talerius. Ūkininkas noromis nenoromis paėmė juos ir įsidėjo. Daugiau iš Kampsvykaltinio dvasių nebeturėjo teisės reikalauti.

AUKŠTASIS KATINAVOS KALNAS

Katinavos kalno sena vinkšna yra užburta mergelė. Kas šimtas metų ji ramų vasaros vidurdienį pasirodo ant to kalno, šalia ežero, ir šukuojasi auksines kasas.

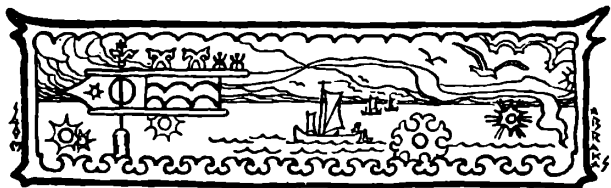
Kartą tokiu ramiu laiku ėjo keleivis pro kalną. Jis pamatė kalne mergelę ir maloniai ją pasveikino. Užburta mergelė pasiskundė dėl savo skaudaus likimo ir prašė ją išvaduoti. Jis turėtų ją tik iki kaimo ribos nuvesti ir eidamas neatsigręžti, kad ir kas atsitiktų. Už tai būsiąs turtingas ir laimingas per visą gyvenimą, o ji būsianti išvaduota.

Keleivis prižadėjo ir vedė mergelę nuo kalno. Jau po keleto žingsnių išgirdo iš paskos kažką kaukiant ir švilpiant, čia vėl lojant, šnypščiant ir biauriai čiauškant. Jam šaltis per nugarą gaugais nuėjo. Norėjo greičiau žengti, bet jo kojos buvo lyg pakirstos. Vos begalėjo žingsniuoti. Visoki biaurūs gyvūnai tiesiog pragarą sukėlė jo užpakaly. Jis jautė,

kaip ugninės žiotys jo drabužio skverną timp-
telėjo. Užmiršęs pažadą, ėmė ir apsisuko.

Niekur nieko nebuvo. Didžiausia tylą. Tik
ant kalno verkė mergelė.

Ir šiandien toji mergelė laukia drąsaus iš-
vaduotojo. Pasakingai šlama sena vinkšna apie
buvusius laimingus laikus, apie to kalno pilį,
kurią įtužusios Ordino kovos palaidojo.

ŽUVINGOJI RAGAINĖS PILIS

Seniai seniai Ragainė didžiavosi stipria pilimi ant Nemuno kranto.

Gyventojai čia pasislėpdavo, jei priešai puldavo jų kraštą. Daug metų prieš vokiečių Ordinui ateinant, užpuolė rusai šį kraštą ir sunaikino. Kas dar suspėjo, subėgo į pilį. Šią pilį iš taip toli atsibastę priešai devyneris metus laikė apsupę taip stipriai, jog nė pelė pasprukti negalėjo. Tačiau jokių būdu jos nesugebėjo pagrobti.

Vieną dieną pilėnai iškėlė viršų mūro ant ieško pasmeigę didžiulę lydeką. Rusai be galo stebėjosi. Jie prisiartino prie mūro ir klausė, kuo pilėnai tuos visus devyneris metus maitinosi. Iš pilies išgirdo atsaką:

„Pilyje yra didelis tvenkinys. Tvenkinys toks žuvingas, jog dar kitus devyneris metus galime išlaikyti!“

Atsibrovėliai suprato veltui čia bestovį ir pasitraukė.

Šis tvenkinys tebėra netoli Ragainės. Bet žuvies ten nėra, vien tik varlės ir repečkos veisiasi. Lietuviai sako, kad taip yra tik nuo tų laikų, kai kryžiuočiai užėmė kraštą.

GAILĖGARBIO K A L N A S

Šį kalną vadina ir Rinava. Iš čia atsidaro gražus reginys — pavaizdu į jūrą ir į Marias.

Žiloj senovėj kalno viršuje garbino pavarario ir džiaugsmo dievą Lygą^{*)}). Ant jo aukuro rusėjo amžina ugnelė, kurią saugojo ir prižiūrėjo vaidilutės. Šiai šventai tarnybai kartą išrinko mergele, kuri savo grožiu sužavėjo vieną jaunikaitį. Šis, nežiūrėdamas krivės, nutarė mergele nuo aukuro atplėšti ir pasiimti sau per žmoną.

Tris kartus su savo vyrais jis puolė šventą vietą, tris kartus kalno sargyba jį atmušė su visais būriais. Pagaliau vis tiek jaunuoliui pasisekė išiveržti pro šventovės vartus. Jau apkabino jis ranka mergele, tačiau staiga sudundėjo šiurpi audra. Žaibai perskrodė orą. Šven-

^{*)} Šiam dievui Varmėje Joninių naktį sukurdavo ugnį po liepa. Apie ją jaunimas klaurą naktį dainuodavo ir žalsdavo. Žodis „lygoti“ reiškias linksmintis (Rhesa, 173).

tovės mūrai sugriuvo ir palaidojo visus po griuvėsiais. Šventa ugnis amžinai užgeso.

Nuo to laiko dažnai girdėti vidurnaktį kalno viršūnėj dundėjimas, veržimasis į kovą ir ginklų žvangėjimas, kol pagaliau iš karto pakyla liepsnojanti šviesa. Tada siaubas nutilsta.

Kitas padavimas pasakoja, kad čia gyveno Sembos valdovai. Ant kalno augo daug drūtų ąžuolų, ir kalną vadino šventuoju. Čia garbino dievą Kurkį ir Vurskaitį. Kalno gilumoje slypėjo urnos, kur buvo sudegintų krašto valdovų pelenai su jų brangenybėmis, pinigais ir kitais daiktais.

Vokiečių Ordinas šią šventovę sugriovė, tačiau turtai paliko gilumoj. Niekas negalėjo jais pasinaudoti, nors ir ieškodavo.

VORPILIS

Arti Tilžės, rytų link, aukščiausioje visos aplinkumos vietoje, stūkso Vorpilio kalnas.

Senovėje čia saugojo kraštą tvirta pilis. Senųjų mūrų ir bokštų jau seniai nė vieno akmens nebematyti. Ir buvusių lygiagrečių pylimų pėdsakus laikas išdildė. Tik didelis griovis dar primena buvusią pilį.

Kalno viršaus viduryje matydavo plačią, tamsią kiaurymę. Jos gilumas neišmatuojamas. Ilgiausią virvę nepasiekdavo dugno ir niekuomet nieko negirdėdavo iš apačios, jei ką įmesdavo.

Pagal padavimą, ši pilis kartą staiga nugrimzdo. Žuvusios pilies kamino vietoje paliko tik gili praraja.

1. Pilies senelis

Vorpilio kalno apačioje, pilies mūruose, yra paslėpti begaliniai turtai. Juos saugoja pilies

sargas, žilas senelis baltais kaip sniegas plaukais.

Kokiu būdu tuos turtus pasiekti, niekas nežinojo, nors pilies senelį ne kartą matydavo.

Paskutinį kartą jį matė ne prieš daug metų. Keletas Prūsų kaimo piemenų ganė ant piliakalnio galvijus. Jie trypė, sukinėjosi prie kiaurymės krašto, žiūrėjo į tamsią bedugnę ir viens kitam pasakojo apie turtus, kurie ten giliai guli. Net panoro jie tų turtų. Neilgai mąstę, atsinešė ilgą virvę. Jauniausiąjį pririšo prie jos. Nors šis vaikas iš baimės spardėsi ir šaukė, vis tiek nuleido jį žemyn.

Virvė buvo ilga kaip Tilžės šventovės bokštas, gal dar ilgesnė. Ji įsitempė ir pasidarė sunki. Buvo aišku, kad vaikas dar dugno nepasiekė, nors jo riksmo jau seniai nebebuvo girdėti. Pagaliau virvė pasidarė lengva ir raitėsi. Dabar vaikas pasiekė dugną. Piemenys šaukė į apačią, tačiau jokio atsako nesulaukė. Pridėjo ausį prie bedugnės krašto. Ir tai nieko negirdėjo. Apačioj buvo tylu.

Laukė ilgai. Po to pradėjo traukti virvę į viršų. Ji buvo lengva. O kai ištraukė, pamatė tik tuščią galą. Iš baimės nežinojo, ką daryti, ir išbėgiojo.

Kitą rytą išginę bandą, nebedrįso eiti prie piliakalnio. Keliu gindami bandą, mąstė, kur pasukti. Tik, štai, žiūri ir netiki: šuoliais atbė-

ga vaikas, kurį jau laikė nebegyvu. Visos jo kišenės, kepurė ir rankos buvo pilnos aukso. Jis džiaugsmingai pasakojo, kaip virve nusi-leidęs, kaip patekęs į didelę virtuvę, kuri žibėjo aukso ir sidabro daiktais. Staiga atėjo senelis, lipšniai prašneko, kad nebijotų. Atrišo jį nuo virvės ir vedė per daugybę kambarių. Vienas už antrą kambariai buvo gražesni. Visi buvo pilni aukso. Kai jis pavargo, senelis nuvedė į lovą, kur tą naktį ir pernaktvojo.

Rytą senelis vėl prieš jį pabudusį stovėjo, prikišo jam aukso ir kišenes, ir kepurę, ir rankas, kiek tik galėjo panešti. Tik pridėjo:

„Tai dovanoja tau pilies senelis.“

Tada senelis pravėrė siaurus vartelius ir liepė pro juos išeiti. Kai išėjo, pasijuto esąs pakalnėje. Varteliai ir senelis išnyko.

Kai kiti tai išgirdo ir dar savo draugo tur-tus pamatė, panoro to pat. Jie gyrė pilies se-nelį ir visi skubėjo į kalną. Kiekvienas norėjo nusileisti pirmas.

Traukė burtus. Ištraukęs apsvyniojo vir-ve ir nusileido. Virvė ilgai buvo sunki ir įtemp-ta. Galų gale pasidarė lengva ir palaida. Ta-da jie ištraukė virvę vieną, be žmogaus.

Linksmi išsiskirstė namo. Mąstė, kad nu-leistasis kitą rytą sugrįš sveikas. Tačiau jis nebeparėjo. Niekuomet jo nebematė ir nieko apie jį nebegirdėjo.

Dabar niekas nebeturėjo drąsos leisti į kalno gilumą.

* * *

Seniai seniai Vorpilyje gyveno labai turtingas kunigaikštis. Kai kryžiuočiai veržėsi į šią pilį, vienas žynys išbūrė, kad pilis su visais turtais ir gyventojais prasmego į bedugnę. Tuos turtus akylai saugoja ir dabar žilas senelis, gal būt, tas pats žynys.

Kas-ne-kas matė ant kalno rymančias karalaites, kurios liūdnei žiūrėjo į Nemuną. Daug ką jos prašė išvaduojamos. Kitus ir gėlėmis puošė, ir vainiką ant galvos uždėjo. Tačiau niekas nesugebėjo jų išvaduoti. Vis pritrūkdavo drąsos.

Kai dar seniau kraštas buvo laisvas, karalaitės dirbo vaisingą žemę aukso ekėčiomis ir žagre. Dabar šios ekėčios ir žagrė slypi giliai kalne, ir labai sunku jas įgyti. Nepaprasta šviesa turi išsiveržti, kad kalnas prasivertų.

Daug žmonių, sako, tos šviesos naktų naktimis laukė. Ypačiai per Jonines, kada saulutė ilgiausiai vieši pas mus ir esti trumpiausia naktis. Iki šiol niekas nesulaukė. Tačiau viltis dar neišnyko. O kai sulauks, laimingi bus vargšai žmonės.

Tada mūsų tėvynei ateis auksiniai laikai.

2. Žvejys prie Vorpilio

Kartą audringą naktį ties Vorpiliu žvejys išmetė ant kranto virves ir tinklus. Tuo tarpu pradėjo lyti. Jis ištraukė ir patį laivą į Nemuno krantą ir atsisėdo po juo.

Po kurio laiko žvejys matė, kaip kalnas prasivėrė, ir išėjo mažas baltas senelis. Netrukus po to atplaukė laivas ir išmetė inkarą ties piliakalniu. Iš laivo išlipo daug žmonių senovishkais drabužiais. Jie nešė turtus, laivu atgabentus į prasivėrusį kalną.

Jų laivininkas kurį laiką tylėdamas sekė. Paskiau suriko:

„Ar greit baigsit?“

„Taip,“ atsakė jam balsas: „Bet mes turim dar kunigaikštę iš Rambyno parvežti.“

Žvejys išsigando ir pabėgo. Kai atsisuko, laivo ir žmonių nebebuvo. Tik viršuj ant piliakalnio judėjo balta žmogysta.

3. Du kupriu smuikininku

Daugelis žmonių ant Vorpilio regėjo puikius nušviestus rūmus. Iš ten skambėjo graži muzika, malonūs dainų balsai, čia vėl šokių trenksmas ir džiūgaujančių rykavimas.

Kartą vienas Paskalvių muzikantas grįžo namo iš Prūsų kaimo vestuvių. Nors gerai pa-

sipelnė, bet ir pavargo. Tamsoje pametė kelią. Beklaidžiodamas visai pasimušė kojas ir atsėdo ant kupsto. Sėdėdamas apmąstė savo sunkų likimą. Buvo senas, žemo ūgio, su didele kupra. Negalėjo taip dirbti kaip kiti. Turėjo daug vargti ir sunkią kuprą nešioti.

Taip begalvodamas, užsnūdo.

Pabudo netoli šaunių rūmų, kurie žėrėte žėrėjo nuo šviesos. Iš ten skambėjo linksma šokių muzika.

„Tą šokį ir aš moku,“ pamąstė kupris: „eisiu, rasi, duos man pagriežti, ir dar papelnysiu.“

Įėjo į rūmus. Didelė daugybė žmonių dainavo ir šoko. Viskas atrodė karališkai. Jau ruošėsi patylomis, kaip atėjo, taip ir išeiti. Bet, štai, prisiartino prie jo neapsakomai graži mergaitė. Viso pasaulio gražuolės būtų tik šešėlis prieš ją, galvojo kuprius. O ji mandagiai jam tarė:

„Na, bičiuli, tu turi mums pagriežti gražų šokį.“

Jis įsidrąsinęs tuojau užtraukė savo smuiką, o visi šoko ir šoko. Ir gražu, ir baisu buvo. Kupris griežė ir griežė. Kad ir pailso, bet nedrįso sustoti. Pagaliau priėjo vėl gražioji mergaitė ir tarė:

„Dėkui, užtenka! Dabar gausi atlyginimą!“

Jai pamojus, priėjo du vyrų. Juodu užmo-
vė jam ant galvos odinį maišą ir kniūbsčią pa-
guldė ant kėdės. Paskiau sunkiai prispaudė,
kad net visi kaulai sutraškėjo. Skaudus per-
šulys perėjo per visą kūną.

Vienu akimirksniu kilo baisus bildesys.

Kai smuikininkas nuo išgąščio ir skausmo
atgavo žadą ir pakėlė akis, nieko nebebuvo:
nei žmonių, nei rūmų. Jis sėdėjo Vorpilio pa-
šlaitėje ant kupsto. Nepaprastai gerai jautėsi,
ir buvo lengva nugaroj. Apsižiūrėjęs ir apsi-
čiupinėjęs, be galo nustebė: kupros nebeliko,
lyg ranka būtų ją kas nuėmęs.

Linksmas parėjo namo. Tuoju pasklido gar-
sas ne tik Paskalviuose, bet ir po visą apylin-
kę apie šį stebuklingą įvykį. Smuikininko ne-
begalima buvo pažinti. Jis buvo dailaus stuo-
mens, — didžiosios kupros nė mažiausios žy-
mės nebeliko.

Jau rytojaus dieną sužinojo kitas muzikan-
tas kupris iš Prūsų kaimo apie tą stebuklą. Jis
taip pat norėjo Vorpilio rūmuose pagriežti ir
kupra atsikratyti. Kitą naktį anksti su smui-
ku nuskubėjo ant Vorpilio, norėdamas net rū-
mų iškilimą iš žemės pamatyti.

Atsisėdo ant kupsto ir ilgai laukė. Nesu-
laukdamas užmigo. Tik didelis trenksmas ir
dainos jį pažadino.

Sėdėjo arti rūmų angos. Iš vidaus gausiai spindėjo šviesa, ir buvo girdėti šokiai ir dainos.

Kupris tuoj užtraukė smuiku ir grieždamas įėjo į pilies menę. Gražioji mergelė šypsodama pasitiko, paprašė sėsti ir pagriežti. Kupris smuikavo ir smuikavo, bet vis vieną, tą patį vokišką šokį, nors iš visų pusių jį prašė pagriežti lietuvišką šokį. Tačiau šis dzyrino vis tą patį. Gal nemokėjo, o gal ir nenorėjo kito griežti. Galų gale pailsęs sustojo ir, prakaitą nuo kaktos braukdamas, prašė savo pelno.

Tada du vyru atnešė molinį kubilą ir odinį maišą. Jaunoji mergaitė tarė smuikininkui:

„Jei nori pelno, pasilenk ant šio molinio kubilo.“

Muzikantas murmėdamas pasilenkė. Odinį maišą užmovė jam ant galvos ir sunkiai prispaudė, jog šis net iš skausmo suvaitojo ir žado neteko.

Jį pažadino negirdėtas bildesys. Aplink nieko nebebuvo matyti. Jis sėdėjo prie Vorpilio kalno ant kupsto, o ant jo kelių baisiai kaukė katinas. kažkas slėgė jam krūtinę. Apšižvalgė ir išsigando: jis dabar turėjo dvi kupri: ano pirmojo smuikininko didelę kuprą jam prilipdė ant krūtinės.

Žmonės greit patyrė jo nelaimės priežastį. Ir iš jo juokėsi visas pasaulis.

4. Avių kerdžius

Kartą vienas kerdžius per dienų dienas gane avis žaliose Vorpilio pievose. Buvo teisingas senis. Tačiau jį persekiojo blogas likimas. Kad ir kaip saugojo, avelės viena po kitos žūdavo. Ir nė vienos negalėjo surasti. Dėl to kerdžius labai krintosi.

Joninių naktį jis nuėjo į pilies kalną patarimo ieškoti. Išdėstė skųsdamasis kunigaikštytei savo vargus. Tačiau ji jam tepasakė: „Atidžiai žiūrėk sergančias avelės!“ Tai buvo menkas nuraminimas.

Liūdnas parsvyravo pas savo bandą. Nespėjo nė sugrįžti, kai liguistas avinėlis atsiskyrė nuo bandos. Kerdžius tuojau nuskubėjo per krūmus įkandin ir pastebėjo, kaip avinėlis siauru urvu įlindo į pilies kalną. Toliau negalėjo sekti ir, nieko nepešęs, sugrįžo.

Saulei leidžiantis, kerdžius iš lėto slinko su banda namo. Bet ką jis pamatė? Koks stebuklas! Visos žuvusios avelės vėl atsirado ir linksmiai šokinėjo. Tik vieno avinėlio tetrūko. Tai nedavė jam ramumo.

Kitą rytą pradėjo mente kasti ir kabliu knaibyti tą vietą, kur pražuvo avinėlis. Kai urvas buvo didokas, prasimurdė jis ir atsidūrė tamsiame požemyje. Jis nuėjo išilgai ir staiga rado pilį. Ten buvo kūtė, pilna gražių arklių,

karvių ir avių. Tarp jų stovėjo ir jo avinėlis. Ėdė sau ramus iš vežėčių žolę.

Lyg sapnuodamas, kerdžius ėjo toliau. Visur jį supo paslaptinga aplinkuma.

Iš karto atsirado jis aukso pilnoj mėnėje. Visur buvo prieblanda, lyg mėnulis šviestų pro tamsius medžius. Prie ilgo sidabrinio skobnio sėdėjo kariai, išbalę ir sustingę kaip akmuo. Kietai suspaustos rankos gulėjo ant didžiulių kardų. Priešais stovėjo auksinės taurės. Puikios moterys su žibančiais drabužiais laikė aukso dubenis ir sidabro puodelius baltose kaip sniegas rankose. Skobnio gale sėdėjo žilas žmogus su ilga barzda ir sidabriniais plaukais.

Kerdžius suprato, kad tai buvo užburtas pilies valdovas su savo gyventojais, kurie laukė išvadavimo valandos, kada pilis vėl iškils į kalno viršų. Jis drebėdamas apsisuko ir ieškojo, kur išeiti.

Besibastydamas nuklydo į virtuvę ir apsižvalgęs nustebo. Aplink sienose stovėjo visokio didumo puikių katilų, dubenų, lėkščių, ąsočių. Viskas žibėjo auksu. Virtuvės krosnyje liepsnojo didelė ugnis. Ten kepė visokios mėsos. Virtuvės tarnai lakstė į visas puses. Virėjas maloniai pakvietė valgyti. O kerdžius rado, ko ir sapnuoti nesapnavo, — visa, ko tik širdis norėjo.

Karališkai pasisotinęs, linksmas surado ke-
lią į arklidę. Avinėlis buvo visai sveikas. Ša-
lia jo stovėjo paruoštas krepšys žolės. Ker-
džius paėmė jį ir kartu išsivedė avinėlį.

Ir be galo nustebęs, sugrįžęs namo: krepšyje
buvo ne tik žolės, bet ir aukso. Jis vėl tuojau
sugrįžo į piliakalnį. Bet įėjimo, kad ir kaip ieš-
kojo, niekuomet nebesurado.

SKALVĖS PILIAKALNIS

Tarp Vorpilio ir Ragainės, šalia plačių Nemuno pievų, yra Skalvės kalnas.

Žmonės pasakoja, kad čia buvusi labai stipri pilis. Kasinėdami rado senovės ginklų, papuošalų, krūvas žuvų žvynų ir pelenų vietas. Brangesnius radinius nešdavo į miestą paroduoti.

Kartą kryžiuočiai septynerius metus buvo apgulę Skalvės pilėnus.

Pilis iš visų pusių buvo vandens apsupta ir turėjo stačius šonus. Dar sunkiau buvo priešams, kai ateidavo žiema ir viskas užšaldavo. Pilies gyventojai nešdavo vandenį iš ežero, kuris buvo kalno viršuje, ir liedavo ant kalno šlaitų. Visas kalnas apsitraukdavo ledu. Jei priešas vis tiek mėgindavo užkopti ant kalno, iš pilies paleisdavo didelius rąstus, kurie visus nuversdavo žemyn.

Kryžiuočiai mėgino pilėnus išmarinti badu. Tačiau nepasisekė. Jų žvalgas, sužinojęs priežastį, pranešė:

„Tie žmonės nieku būdu nemirs. Jie turi ežerą, kuriame yra tiek daug žuvų, kiek mais-tui reikia.“

Tada kryžiuočiai pasitraukė.

*
* *
*

Skalvės kalne vaidinasi.

Kartą kalne piemuo ganė kaimenę. Pasirodė kunigaikštis su raudonu apsiaustu. Nuo jo pakilo toks sūkurys, jog bandą lyg pūste nuo kalno nupūtė. Ir patį kerdžių nuvertė pakalnėn, bet nieko nepakenkė nei kerdžiui, nei kaimenei: visi paliko sveiki.

Kalne raudonasis kunigaikštis linksmai nusikvatojo ir dingo.

Kitą kartą naktį atsiradęs kalne vyras su skranda nubaidė arklius. Nusiraminęs jaunas arkliaganis atsigulė į šieno kupetą ir užmigo. Kai pabudo, labai išsigando: šalia stovėjo įsirežęs juodas šuo, iš jo nasrų liepsnojo ugnis. Taip valandėlę pastovėjęs, vėl išnyko. Daug kas yra matęs po kalną stripinėjant čia kumelį, čia veršį be galvos.

Sekmadienio rytais girdėti toli toli skambant varpus. Dusliai virpa ir sklinda tas skambėjimas Nemuno apylinkėje. Tai liūdni pilies gelmių varpų balsai, lyg primeną ainiams garsią senovę.

Ši kalną vadina ir milžino kapu.

Tame kalne gyveno labai didelis milžinas. Priešai jį nugalėję čia gyvą palaidojo. Bet buvo toks ilgas, jog nejautė, kai vilkai graužė jam kojas. Šiame dideliame kape, kelis kartus sulenkę, jį užbėrė žemėmis.

Milžino dukterėlė Skalvė labai gailėjo tėvo. Čia vis būdavo girdėti ją raudojant. Todėl pagal jos vardą ir tėvo kapas buvo pramintas Skalvės piliakalniu.

Čia pat yra ir kitas kalnelis, Paskalvių Rambynas. Ant jo gulėjo didelis akmuo. Šioj vietoj, tur būt, pilėnai susirinkdavo dievų garbinti.

DOVILŲ PILIAKALNIS

Puikiame Minijos kranto ažuolyne, į pietus nuo Dovilų, slepiasi pilaitės kauburys.

Vieni pasakoja, kad čia kunigaikštis Dovilas gyveno, antri — kad Gedimino giminaitis, o patsai kaimas anapus upės gavęs vardą nuo Gedimino, kuris kartą aplankęs savo giminaitį ir su didele kariuomene stovėjęs toj vietoj.

Daug pasakų išliko apie šį žilos senovės palikuonį. Jos visos miglotos, lyg tamsioj nakty klajojančios šviesos, nes tai buvo seniai seniai. O rami ir užsisvajojusi Minija piliakalnio pašlaitėje vis taip pat tyliai neša vandenį kaip ir anuomet. Ji žavi kiekvieną savo grožiu ir didinga praeitimi.

Vienas senelis, visą amžių čia gyvenęs, štai ką papasakojo.

1. Kaip pilis žuvo

Prieš daugelį metų ant kalno stovėjo tvirta pilis. Ją valdė garsus ir rūpestingas kunigaikštis. Jis buvo visų žmonių mylimas ir gerbiamas.

Kartą, kai geležimi šarvuoti vyrai užpuolė jo kraštą ir pradėjo plėsti žmones, jis surinko tvirtą ir didelę kariuomenę ir išvyko sudrausti priešų. Kariauti išėjo visi, kas tik galėjo ir pajėgė pakelti ginklą. Narsiai grūmėsi kariai, bet įsibrovėlių buvo labai daug. Kunigaikščio kariai, matydami, kad negalės atsilaikyti prieš daug stipresnį priešą, sugrįžo atgal ir su visu savo turtu užsidarė pily.

Atvykęs priešas pradėjo pulti pilį. Kunigaikštis su savo mylimais kariais narsiai atmušė priešą nuo pilies sienų. Tačiau priešas buvo daug didesnis ir galingesnis. Pilėnų jėgos pradėjo silpnėti. Tada kunigaikštis trenkė sunkiu kardu į aukurą. Pilis nugrimzdo į žemę. Toje vietoje liko tik kalnas. Geležiniai vyrai labai nusigando ir skubėjo į savo kraštą. Grįžtančius užpuolė kitas valdovas su savo kariuomene ir visus išžudė.

2. Užburtos kunigaikštystės

Kunigaikštis turėjo tris gražias dukteris. Jos nugrimzdo giliai į žemę kartu su pilimi ir jos turtais ir pavirto repečkomis.

Joninių vidurnaktį kunigaikštystės išeina į kalno viršų ir laukia išvaduojamos. Visos trys — biaurios repečkos. Baisu ir šiurpu pažiūrėti. Jeigu kas jas visas pabučiuotų, vėl iškiltų pilis

ten, kur seniau šauniai stovėjo. Išvaduotojas gautų gražią kunigaikštytę ir visus turtus. Bet vargas tam, kuris dėl baimės visų nepabučiuotų. Jis turėtų žūti, o užburtos kunigaikštytės skurstų ir toliau.

Daug apylinkės jaunuoliųėjo kunigaikštyčių vaduoti, bet nė vienas neišdrįso pabučiuoti.

Kartą vienas drąsus vyrukas Joninių naktį išėjo jų vaduoti. Apie dvyliktą valandą naktį iš kalno išlindo trys pasibaisėtinos repečkos. Jos maldavo išvaduojamos. Tokių šlykščių vyrukas nė vaizduotis neįsivaizdavo. Jį net šiurpas nukratė. Viena repečka jam davė skarelę, kad nors per tą pabučiuotų. Pagaliau ėmė ir vieną pabučiavo. Tada pradėjo vaidintis visokios bauginančios šmėklos. Jis taip išsigando, jog toliau nebepajėgė kitų bučiuoti. Manė jau pabėgti nuo kalno, kai staiga sukrito negyvas.

Kunigaikštytės, sako, ilgai paskiau nebesirodė.

3. Piemenys su velniais ritina ripką

Seniau pilies kalne buvo kiaurymė, pro kurią išlįsdavo velniai.

Piemenys pasakodavo šeimininkams, kad pas juos ateina keistas vokietukas. Šeimininkas liepė piemenims pažiūrėti, ar tas vokietukas turi kulnus ir nosyį skylės. Kitą dieną pie-

menys, parbėgę be dvasios namo, pranešė, l jų svečias neturi nei kulnų, nei nosyį sky Šeimininkas, išpūtęs akis, tik patvirtino, ko jau laukė:

„Tai — velnias!“

Velnias mėgdavo ne tik užkabinėti pier nis, bet ir žaisti su jais. Kai piemenys ritind ripką, pribėgdavo ir jis. Iš pradžių erzind jį ir neprisileisdavo. Pagaliau nutarė, kad v nias turi eiti į apačią prie Minijos ir nele ripkos į vandenį. Piemenys užlipdavo ant k no ir paleisdavo ripką į pakalnę. Jis visuot ją sučiupdavo. Bet, kai paritindavo prieš kal ripka lėkdavo, ir niekas jos negalėdavo su kyti.

Piemenis, nusibodus ripką laidyti, pal davo ją viršum velnio galvos, ir ji įlėkdav upę. Velnias turėdavo išimti iš vandens, l ir labai nepatikdavo, bet toliau nebežaisda

Išnešęs ripką iš vandens, bėgdavo į ka ir dingdavo kiaurymėje.

Tuo būdu piemenys atsikratydavo negei no žaidėjo.

4. Ką matė piemuo, nusileidęs kiauryme užburtą pilį

Piliakalnio kiaurymė ėjo stačiai žemyn.

Kartą piemenys susitarė nusileisti į ka dugną. Jie žinojo, kad ten daug turtų. '

susirinko prie tos prarajos. Tik niekas nedrįso leistis. Po ilgo ginčo išrinko mažiausiąjį piemenuką. Nors jis ir labai bijojo, niekas, tačiau, to nežiūrėjo. Pririšo jam virvę per krūtinę ir nuleido.

Pasiekęs dugną, atsipalaidavo. Čia buvo platus ir aukštas urvas. Kiek paėjęs, atsirado prieš žibančius vartus. Vos paliesti vartai sužvangėjo. Netrukus atsidarė, ir pasirodė žilas senelis.

Jis nusivedė bernelį už rankos ir pavaišino gardžiais valgiais. Piemenėlis žvalgėsi ir be galo stebėjosi. Rūmuose buvo šviesu kaip dieną. Viskas žibėjo auksu ir sidabru. Apsidangstę žvėrių kailiais, vaikštinėjo kariai, prie šonų kabojo ilgi kardai. Pavalgius senelis parodė jam visus rūmus. Paskiau vėl atvedė prie vartų ir sakė:

„Gali eiti. Tik niekam nepasakok, ką matęs“.

Piemenėlis pradėjo lipti urvu. Tik staiga ėmė kilti ir bematant atsirado kalno viršuje. Jo draugų jau nebebuvo. Todėl, nieko nelaukdamas, sugrįžo namo.

Šeimininkas labai nustebo. Jau trys dienos praėjo, kai piemenukas nusileido į pilies kalną. Visi jį laikė žuvusiu. Dabar apstojo jį ir klausinėjo, ką jis pilyje matęs.

Piemenėlis nenorėjo pasakoti. Kratėsi, kaip galėjo. Bet pagaliau vis dėlto neiškentė ir pasakėjo. Vos pabaigė savo kalbą, staiga jam užėmė žadą, visam laikui liko nebylys.

5. Kalno turtai

Senieji žmonės pasakoja, kad kalne yra užkeiktų turtų, kuriuos saugoja velniai.

Anksčiau, kai į kalną ėjo gilus urvas, žmonės užkopdavo pasiklausyti, kaip velniai urvo gilumoje skaito pinigus. Į urvą įkišęs galvą, galėjai aiškiai girdėti apačioj pinigus skambant. Seniai sako, kad ten yra didelė skrynja pinigų. Ją saugoja keturi velniai.

Jei į urvą įmesdavo akmenėlį, tai gelmės dugne suskambėdavo. Po kiek laiko akmenėlis kaukdamas išlėkdavo į padangę. Kartą susitarę bernai įmetė į urvą šienveržę kartį. Apačioj nuaidėjo didžiausias bildesys. Bematant kartis švilpdama išlėkė aukštyn. Urvas tuojau visai užgriuvo. Kartį tik po kelių dienų atrado kitame kaime.

Nuo to laiko nebėra piliakalnyje jokios kiaurymės.

6. Velnias atneša žmogui pinigų

Kartą vargingas žmogus ėjo nakties metu pro piliakalnį. Jis linksmas grįžo iš mugės

namo. Buvo skaidri mėnesiena, švietė pilnatis.

Ties kalnu žmogus pastebėjo ant ažuolo šakos besėdintį velnią, kuris lopė kelnes. Priėjo arčiau ir tarė:

„Vėlne, duok pinigų!“

Velnias nieko neatsakė. Taip žmogelis paklausė ir vieną, ir antrą kartą. Bet jokio atsako. Tada numojo ranka ir nukiūtino namo.

Būdamas gerai nusiteikęs, namie papasakojo savo žmonai visą nuotykią. Nustebusi žmona išplėtė akis. Ilgai barėsi ir reikalavo jokių būdu nesusidėti su velniu. Ji manė, kad jos vyras mugėje netekęs proto. O jis tik nusijuokė ir atgulė.

Vidurnaktį nuaidėjo už durų bildesys ir pinigų žvangėjimas. Atsivėrė durys. Į vidų įslinko juodas šešėlis. Jis nešė maišą. Žmogus suprato, kad tai velnias, kurį buvo prašęs pinigų.

Dabar žmogelis prablaivėjo ir išsigando. Velnias telžė maišą nuo peties į aslą. Atgavęs kvapą, dar pridūrė:

„Žmogau, pasiimk pinigus, kurių prašei!“

Vargšas drebėjo ir meldėsi. Velnias slinko prie jo lovos ir dar griežčiau ragino:

„Tuojau kelkis ir atsiimk pinigus!“

Taip velnio prispaustas, staiga atsiminė savo tėvo patarimą: kai žmogų užpuola velnias,

reikia skaityti maldą „Kristaus kraujas ir teisybė“... Vos pradėjo tą maldą, — ir pikta dvasia atstojo. Keikdamas trenkė kumštį į stalą. Paskiau užsimetė maišą ant nugaros ir dingo.

Vargšas žmogelis daugiau niekuomet nebeprašė velnio pinigų, jei ir prie paties kalno jį pamatydavo.

T R Y S VERPĖJOS

Prieš daug metų vieno suvargusio ūkininko duktė susidraugavo su laumėmis, kurios tuomet dar santykiavo su žmonėmis ir verpė. Ji skundėsi daug darbo turinti, net nė pagalvoti negalinti apie savo drabužius, o klėtyj gulinti visa kupeta linų. Tėvas jų parduoti nenorįs, nes maža moką.

„Jeigu tau tik tiek galvelė skauda“, kalbėjo laumės: „tai dar galima rasti išeitį. Bet ką tu darysi, ištekliui pasibaigus? Naujo mes tau nesurasim, o tu taip įprasi verpti, jog be to nebeišsiversi ir graudžiai verksi, kai ratelis stovės be darbo“.

Iš didelio džiaugsmo ji nieko daugiau nemastė ir prašė laumes tik neužmiršti pažado. Vakare ji buvo visai nuvargusi, vos ant kojų besilaikė. Mieguista nukrypavo į klėtį poilsio. Įėjusi rado mažos lemputės nušviestą kambarį ir stovintį ratelį, šalia kurio gulėjo linų krūva. Tuoju pastebėjo ir tris savo drauges. Jos pri-

siartindamos draugiškai pasveikino ir atsiprašė, kad tokiu nepaprastu laiku atėjo. Nudžiugusi, kad jos noras greit išsipildys, užmiršo nuovargį ir tuojau sėdo prie ratelio.

„Na, jei tau patinka, pamėgink gi prieš miegą valandėlę pažaisti prie ratelio. Tur būt, nieko neturėsi prieš, jei mes tau truputį padėsime“.

Viskas buvo paruošta. Ir ji, apsupta draugų ir be galo linksma, tuojau pradėjo verpti. Neapsakomai greitai ratelis be perstojo užė. Nespėjo nė linų duoti. Kai gaidys pradėjo giedoti, jau daug buvo suverpta. Draugės atsisveikino, prižadėjo toliau lankyti ir, jei reikia, padėti.

Dabar labai laiminga dukterė krito į lovą. Anksti vėl atsikėlė ruoštis po namus. Nors buvo ir linksma, bet nekantraudavo, vakaro belaukdama, kad toliau naktimis verptų. Taip truko kurį laiką, kol per daug metų sukrautas išteklis priėjo prie galo.

Vėl buvo vargas. Nutilo ratelis, o verpti baisiai norėjosi. Ji mąstė šiaip ir taip. Pagaliau žvilgterėjo į sienojų tarpus, iš kur kyšojo pakulos. Tuojau išlupinėjo jas, kiek tik rado, ir jau norėjo nešti į klėtį, bet ją užklupo tėvas. Jis, nustebejęs dėl jos neapmąstyto darbo, išbarė ir griežtai įsakė išplėšytas pakulas vėl sukaišioti į sienų plyšius.

Nusiminusi ji stovėjo kieme prieš klėtį. Kad ir kaip galvą laužė, nežinojo, iš kur beištraukti linų. Graudžiai verkė, negalėdama toliau verpti. Nė nepajuto, kad puikus ponas, kaip tik pro šalį važiuodamas ir sujaudintas šio vaizdo, į ją žiūrėjo ir klausėsi.

„Gražioji mergele“, išgirdo ji balsą: „tavo ašaros mane sujaudino. Gal galėčiau tavo skausmą numalšinti? Sakyk man, kas tave skriaudžia?“

Ji greit nubraukė ašaras ir susidrovėjusi norėjo pasitraukti. Bet, pastebėjusi svetimojo širdingumą, susilaikė ir papasakojo savo skausmo priežastį. Šypsodamas iš klausė ponas jos žodžius ir tarė:

„Jei nieko daugiau nenori, verpti gali gauti, kiek tavo širdis trokšta. Pakalbėsiu su tavo tėvu, ir, jei jis sutiks, ateisi pas mane. Ten rasi pilnas daržines linų“.

Nustebęs tėvas iš klausė pasiūlymo. Tačiau tuojau sutiko, nes matė, kad jo duktė to labai norėjo. Ponas išvažiavo kartu su verpėja. Ji nustebė, pamąčiusi jo puikius rūmus ir prabangą. Pasirodo, jis buvo kunigaikštis. Bet didžiausias jos džiaugsmas buvo ir paliko didelė linų santaupa. Kas naktį ji daug suverpavo. Nors siūlai buvo ploni kaip voratinklis, bet labai stiprūs. Todėl visi juos gyrė.

Kunigaikštis nutarė paimti sau per žmoną verpėją, nes ji buvo ne tik be galo darbšti ir naginga, bet ir graži. Vestuves paskyrė tą dieną, kai ištuštės linų daržinės. Tiesa, viena mintis nedavė jam ramumo: jis nežinojo, ar, pasibaigus ištekliams, praeis ir jos noras toliau verpti.

Galų gale, iškilmėms buvo paskirtas laikas. Nuotaka džiaugėsi, kad galėjo pasikviesti visas savo drauges. Tai buvo tos trys verpėjos.

Verpėjos, tur būt, žinojo, kad jų darbščioji mokinė savo įprotį pakeis kaip kunigaikštienė arba taip, kaip pats jaunikis nori, nes jos ne tik mielai sutiko ateiti, bet ir iš anksto prašė atleisti, kad jų pasirodymas nė kiek nepagražins iškilmių.

Kai jau visi svečiai, puikiausiai pasipuošę, susirinko ir viskas žerėjo papuošalais, įėjo senutė ilga ilga nosimi ir kreiva sustingusia dešine ranka. Kunigaikštienė skubiai pakilo, širdingai pasveikino ją, bet stebėjosi draugės permaina. Ji pristatė savo draugę, kuri tegalėjo sveikintis tik kaire ranka.

Kunigaikštis bekalbėdamas nepajėgė paslėpti savo nusistebėjimo ir paklausė senutę, kaip ta nelaimė įvyko.

„Šviesusis kunigaikšti, tai iš to didžio verpimo. Kai vis verpi, galva nuolat kreta ir nosis taip žemai nutįsta, o dešinė ranka surembėja

nuo per daug įtempto darbo. Žinau daug sugadinusių sveikatą dėl tokio amato“.

„To labai bijaus ir dėl savo žmonos, jei ji toliau taip daug verps“, atsakė kunigaikštis.

Kalba nutrūko, nes atsidarė durys naujam svečiui.

„Mano antroji draugė!“ kunigaikštienė pristatė ją svečiams, kuriuos nemaža stebino jos kabanti ir stora lūpa.

„Prašau atleisti, kad drįstu tokiu iškraipytu veidu ateiti į šią draugystę. Bet mano aukštosios draugės noras būtinai dalyvauti jos tokią garbingą dieną nepaliko man kitos išeities. Be to, nedavė man ramybės ir mano nuoširdus susirūpinimas savo mokine, kad matytų perdėto darbštumo pasekmes“.

„Jeigu galima, norėčiau smulkiau išgirsti apie tai“.

„Geriausią atsakymą turėsite, pažvelgę į mano veidą. Pagadinau lūpą, nuolatos drėkindama siūlą prie ratelio“.

„Žiūrėk, mano brangioji“, kunigaikštis pertraukė kalbą, kreipdamasis į savo žmoną, „turi pakankamai pagrindo toliau liautis verpti“.

Iš naujo prasivėrė durys. Vėl įėjo viena senutė sukumpusiais keliais ir tūpčiodama.

„O, dangau, kokia žmogysta!“ patylomis išsprūdo svečių nusistebėjimas.

Ji nusilenkė į visas puses. Nuotaka draugiškai pasveikino ją ir pristatė kunigaikščiui.

„Turiu pareikšti savo padėką už jūsų rūpestį, kad mano žmona tapo garsi verpėja“, pastebėjo kunigaikštis.

„Deja, tokia garbė perkama brangia sveikatos ir grožio kaina. Labai lengvai tai gali atsitikti ir mūsų kilniajai draugei, kuri buvo mūsų mokinė, jei mes nesirūpintum ją išpėti dėl per didelio stropumo pavojaus. Ir mano keista laikysena atsirado vien nuo verpimo. O buvo laikai, kada mes visos trys didžiavomės kaip gražuolės!“

„Tai jau trečias įrodymas“, atsakė kunigaikštis: „mano žmona turi įsidėmėti. Aš manau, būtų geriausia, kad ji visai užmirštų verpti!“

„Tos nuomonės mes esam taip pat“, pritarė ir kitos seserys. „Ji pasiekė beverpdama turtą, garbę ir šlovę. Dabar tesidžiaugia visiškoje ramybėje tuo lobiu“.

Po to jos valandėlę pasišalino.

Paskiau sugrįžo su dovanomis. Tai buvo gražiausi, raštais išmarginti audiniai. Visus stebino kaip dovanos, taip ir aukotojos. Jos pasirodė dabar be jokių ydų kaip nuostabios gražuolės. Buvusios pašaipos vietoj girdėjai

garsiausią pritarimą ir pagyras. Visi susižavėjo.

Jos linksminosi ligi pabaigos. Paskiau atsiveikino, džiugiai įsitikinusios, kad padarė savo draugę laimingą ir garsią kunigaikštę.

Tokia ji ir išbuvo visą savo amžių.

NUBAUSTAS GOBŠUMAS

Vieno dvaro darbininkė grėbė pievoj šieną, o savo mažą vaikelį paguldė prie šieno kūgio. Vakare ji turėjo grįžti greit į dvarą ir baigti baltinius skalbti. Todėl paprašė savo draugę prižiūrėti jos vaiką.

Ji skalbė kiaurą naktį. Ryto metą iš nuovargio net užsnūdo. Jai prisisapnavo pievoj paliktas vaikelis. Išsigandusi atsibudo. Tuoju nubėgo vaiko, nes taip ilgai mažulėlis negalėjo būti nevalgęs.

Bet kaip nustebo, prie šieno kūgio išvydusi mergaičių būrį! Viena laikė vaikelį ant rankų ir, kitoms pritariant, dainuodama supo:

„Čiučiu liuliu, užmirštasis,
Netyčiomis paliktasis!“

Tai buvo laumės. Jos džiaugėsi, mažulėlį radusios, ir visą naktį jį linksmينو. Kai laumės pamatė motiną, vaikelį padėjo ir dingo.

Ji stebėjosi gražiu savo kūdikėlio drabužėliu. Be to, jis turėjo gražią juostą, o ant antklodėlės gulėjo daug dovanų.

Be galo laiminga moteris sugrįžo namo su vaikeliu ir visa papasakojo savo nustebusioms draugėms. Paskui ji vėl griebėsi darbo. Iš didelio džiaugsmo nieko nebesakė ir tai grėbėjai, kuri negražiai pasielgė, užmiršdama jos kūdikėlį pievoj.

Jos kaimynė nebegalėjo ir nakties sulaukti. Būtinai panoro su savo vaiku išmėginti laimę. Nei šiurkštus vėjas, nei blogas oras jos nesulaikė. Kai tik pradėjo temti, nunešė vaiką į tą patį šieno kūgį. Paskiau pasislėpė už krūmų.

Neilgai laukusi, užmigo. Vilčių liūliuojama, ji saldžiai miegojo. Bet greitai išgąsdino ją vaikelio klyksmas. Pašokus iš miego, didžiai nustebo: jos vaiką kankino laumės. Marškinėlius nuo kūnelio draskė ir dainavo:

„Čiučiu liuliu, neužmirštasis,

Tyčiomis čia paliktasis!“

Vaikelis susirgo ir dėl savo riksmo, nekantrumo bei neramumo ilgai buvo tiesiog nelaimė motinai. Tuo būdu laumės nubaudė motiną, kol pagaliau vaikas pasveiko.

NUBAUSTA PAMOTĖ

Žmonės klojime mynė linus. Plušo iki vidurnakčio. Vėliau dirbti nedrįso. Tuo laiku, sako, susirenka pašokti laumės, kaukai ir barzdukai su ilgomis barzdomis. Kas tyčiomis ilgiau pasilieka jiems kliudyti, tą sudegina.

Taigi, viena pamotė skundėsi savo podukra, kad jai su ja vienas vargas, pamotės visai neklausanti. Dažnai grasė uždarysianti klojime. Kartą perpykusi taip ir padarė.

Neilgai truko. Susirinko gražiai apsirėdžiusios didelės ir mažos dvasios. Paskiau susitvarkė eilėmis ir pradėjo žaisti ratelį. Pakvietė ir apsiašarojusią, kertėj iš baimės drebančią mergelę. Ji atsiprašinėjo dėl savo liūdesio ir menko aptaiso, kuris, jos nuomone, visai netinkas šiai draugystei. Vos tai pasakė, tuojau tūkstantis rankų sujudo jos rėdyti.

Tikrosios dukros puikiai linksminosi namie, nes buvo linamynio pabaigtuvės. Beišdykaujant vienai dukrai atėjo į galvą pasityčioti iš

uždarytosios klojime. Greit nubėgo prie klojimo durų ir šaipydamosi klausė, ar nenorėtų pagaliau pašokti.

Čia pat pasijuto esanti pagauta nematomų rankų ir, lyg sustingusi, nė pajudėti negalėjo. Ją įmetė į dervos statinę. Paskiau pamurdė į plunksnų statinę ir tokią kvatodami palydėjo iki namų, kur kėlė pabaigtuves.

Gražiai pasipuošusi podukra jau buvo čia sugrįžusi. Visi stebėjosi ir klausinėjo, kaip tai įvyko. O pamotė, kai visa sužinojo, labai išsigando. Daugiau nebedrįso savo podukros skriausti.

T R Y S GULBĖS

Prieš daugelį metų, kai Tilžė dar visai kitaip atrodė, netoli miesto gyveno palaikis ūkininkas. Jo sūnus išėjo į kareivius. Jį paskyrė būgno mušti. Kad geriau įprastų, jis pasirinko sau ramią vietą prie pilies tvėnkinio ir atsidėjęs pampsino veršio kailį.

Vieną ramų vasaros vakarą sėdėjo su būgnu tarp krūmų. Per tvėnkinį atsiyrė trys gulbės. Tačiau ant kranto išlipo gražios mergaitės. Nusirėdžiusios šoko į vandenį maudytis ir linksmiai žaidė. Jaunuolis išlindo iš krūmų ir paėmė jų drabužius.

Mergelės, vos pastebėjo, tuoj sukliko. Atplaukė prie kranto ir meiliai prašė drabužių. Tačiau kareivis nepasidavė. Vargšės draskėsi ir verkė.

„Žmogau, nesisavink mūsų turto, atiduoki“, prašė jos.

„Pirma ateikit pas mane! Gal ir padarysiu, ko prašote!“ atsakė.

„Meski mums nors šydus, kita gali pasi-
laikyti!“

Gudruolis suprato, kad žali šydai ypatingai svarbūs. Paėmė visus tris, suvyniojo į kamuolį ir dėjosi metąs. Mergelių veidai nušvito.

Tačiau vyras šydus paslėpė užantyje. O apgautos mergelės iširdo. Jos pradėjo grasyti ir staiga vandeniui tėsė kareivį, jog tas sušlapęs kaip šunytis purtėsi ir traukėsi toliau nuo kranto.

Visos trys išsigando. Šoko iš vandens ir bėgo savo šydų atsiimti. Kareivis ištraukė vieną ir paklausė:

„Kieno šis?“

„Mano!“ atsakė mažiausia.

Tada jis griebė antrą:

„O šitas?“

„Tai mano!“ atsakė gražiausioji.

Tuojuo jis paslėpė šį šydą. Abu kitu atidavė. Mergelės skubiai užsimetė jais ir šoko į srovę. Vienu akimirksniu nusiyrė dvi balti gulbi.

Veltui maldavo trečioji ir jai grąžinti šydą.

„Turi su manim keliauti į mano tėviškę“, atsakė jis: „ir būti mano žmona. Tavo šydas pasiliks man užstatu“.

Mergaitė tyliai apsisiautė savo drabužiu irėjo su juo.

Eiti reikėjo netoli. Seniai išvertė akis, kai sūnus jiems pristatė nuostabiai gražią sužadėtinę. Paskiau ji paprastai apsirėdė. Žalius drabužius ir šydą kareivis rūpestingai užrakino skrynioje ir išėjo tarnybon.

Su gražiąja mergaite ir palaima atėjo į namus. Karvutės davė daugiau pieno. Javai derėjo. Namuose buvo visur švaru ir tvarkinga. Gražiausias ūkis visoj apylinkėj. Kareivis atitarnavo ir iškėlė puikias vestuves.

Daugelis pavydėjo laimingajam gražios žmonos, kuri visa švariai tvarkė ir niekuomet negaišo su kaimynėmis. Tačiau jaunoji buvo išbalusi. Mėgo būti viena, vakarais darželyje kaip lakštingala dainuodavo skurdžiai svajingas daineles. Dažnai pasukdavo į tvenkinį ir ilgai ilgai žiūrėdavo į srovę. Tai buvo žmonėms nesuprantama. Kad ir kaip laužė galvas, negalėjo to suprasti.

Praėjo metai, ir jaunoji motina susilaukė dailaus vaikelio. Bet jos akių ir dabar nepaliko ilgesys. Taip praėjo daug metų. Šeima augo kartu su gerove.

Vieną dieną turėjo vyras kurį laiką iškeļiauti. Tos skrynios raktą, kur dar vis tebebuvo paslėptas šydas, perdavė savo motinai ir prašė ją niekam jo neduoti ir net skrynios neatverti.

Porą dienų viskas buvo gerai. Jaunoji žmona lepino uošvę ir tūpčiojo aplink ją daugiau negu visuomet. Vieną vakarą ypatingai meilinosi ir prašė:

„Bent kartą leiski man apsivilkti savo senuosius drabužius ir pasipuošti kaip pirma! Juk niekas nemato. Tada tikrai vėl būsiu linksmas!“

Senelė nepamiršo sūnaus prašymo. Tačiau negalėjo marčia atsikratyti. Todėl paėmė rakta, atidarė skrynią ir išėmė daiktus. Marti džiūgaudama paskubomis apsivilko. Pagaliau ant galvos užsimetė šydą. Visas kambarys taip nušvito, jog net senelei akys apraibo. Kai pažvelgė, kambary buvo tylu: paliko vaikai be motinos, vyras — be žmonos.

Pasipylė ašaros ir raudos. Sugrįžęs sūnus negalėjo nusiraminti. Motinos jėgos silpo. Tik vaikai greit užmiršo ašaras ir linksmi žaidė sode, bėginėjo aplink tvenkinį. Ten išmoko liūdnų motinos dainų.

Žmonės stebėjosi, iš kur vaikai visa tai išmoko ir kodėl jie taip gražiai elgiasi. Tik vienas tėvas žinojo, kad motina savo mylimųjų neužmiršo.

M A R A S STIGĖNUOSE

1709 metai buvo neapsakomai baisūs.

Maras siautė ir nesigailėjo jokio kampelio. Stigėnų kaimas Semboje buvo vienas tokių, kurie daugiausia nukentėjo. Čia susirgo visi gyventojai, išskyrus dvylikos metų vaiką. Žmonės mirė kaip musės. Niekas negalėjo padėti, nebuvo kam mirusiųjų laidoti. Visa apylinkė iš baimės vengė šios vietos, kad neužsikrėstų.

Vis dėlto atsirado gerų žmonių. Jie priėjo prie kaimo sienos ir pašaukė sveikąjį vaiką:

„Padėk čia, vaikeli, prie sienos, kiekvieną rytą tiek akmenų, kiek gyvų dar tavo kaime rasis. Mes atnešim jiems į šią vietą valgyti ir gerti, kad nebadautų“.

Vaikas darė, kaip jam įsakė. Kitą rytą atėjo žmonės pažiūrėti ir rado devynis akmenis. Jie sugrįžo ir atnešė visiems devyniems valgio ir gėralo.

Dar kitą rytą pažymėtojų vietoj rado jie tik septynis akmenis. Po keleto dienų gulėjo tik vienas akmuo. Geradariai kaimynai palingavo galvas:

„Vargšas vaikelis! Vienui vienas paliko“...

JŪREIVIS VIDGAUTAS

Anapus Marių Semboje gyveno turtingas pirklys ir gabus vyras Vidgautas. Jis nuolat plaukiodavo į rytus prekiaudamas. Kartą pavasarį grįžo iš rytų. Ties Kuršių kraštu stovėjo kuršiai, pasislėpę su savo laivais, laukdami patogios valandos ką apiplėšti. Jie, pamatę laivą, tuoj jį puolė.

Vidgautas, teturėdamas tik vieną laivą, negalėjo priešintis. Todėl, įtempęs bures, mėgino grįžti namo į Sembą. Bet plėšikai nuplaukė paskui ir atkirto jam kelią. Beliko tik dvi išeiti: pabandyti susitikti su kuršiais ar pasukti į atvirą jūrą, į krikščionių kraštus. Jis pasirinko atvirą jūrą ir nuburiavo į Daniją.

Vidgautas girdėjo, kad danų hercogas Knutas Lavardas gerai priimdavo visus, kas tik į jį kreipdavosi. Tikėdamas, kad ir jį gerai priims, nutarė plaukti į Heitabu.

Atplaukęs į ilgą ir siaurą jūros įlanką, kuri veda į Heitabu, rado ją uždarytą. Jis šaukė pilies sargybiniui norįs į uostą ir pranešė savo vardą:

„Esu Vidgautas“.

„Nevalia mums leisti į uostą nepažįstamų žmonių“, atsakė jam.

„Atidaryk man uostą, gerasis žmogau, noriu aplankyti Knutą. Aš už tave atsakysiu, jei hercogas tau imtų prikaišioti“.

„Gerai sakai“, sutiko sargybinis, įleisdamas jį į uostą.

Vidgautas nuvyko pas hercogą. Knutas paklausė, iš kur svečiai atkeliavę.

„Iš Sembos“, tarė Vidgautas.

„Aš apie tave girdėjau. Man žmonės kalbėjo, kad esi pagonis“.

„Taip“, sutiko Vidgautas: „pagonis!“

„Statau tau dvi sąlygi“, tarė Knutas: „Arba tamsta priimki krikščionių tikėjimą ir būki mūsų svečias, arba, jei nenori, turėsi patirti, kas atsitiks“.

Ir tarė tada Vidgautas:

„Bene bus protingiausia, pone, pasirinkti geresnę sąlygą, jei galėsite mums ją suteikti.

Aš sutinku priimti krikščionių tikėjimą ir noriu, kad tamsta mane paskiau garbingai priimtum".

Taigi, jis buvo pakrikštytas ir išbuvo pas Knutą Lavardą visą žiemą. Su juo elgėsi gerai.

Vidgautas dažnai būdavo pas hercogą, kuris mėgdavo su juo kalbėti. Vidgautas pasakodavo daug įdomių dalykų, nes buvo išmintingas vyras ir matęs daug pasaulio.

Knutas Lavardas savo svečiu labai pasitikėjo. Jis paprašė jį svarbiu reikalu nuvykti į Holmgardą (Naugardą) išpiršti jam karaliaus Haraldo dukterį Ingeborgą.

Vidgautas į tai atsakė:

„Pone, vienas yra daiktas, kurs man leidžia imtis atlikti jūsų reikalą, tai, būtent, kad man netrūksta pinigų. Tačiau, nors aš daug kuo ir netinku jūsų reikalui, vis tiek turiu padaryti viską, ką man įsakysite".

Hercogas jam padėkojo, prašydamas tikėti, jog kreipęsis šiuo reikalu į jį dėl to, kad iš visų vyrų, kurie buvo jo valstybėje, jis labiausiai patikęs jam sumanumu ir elgesiu.

Ir pradėjo Vidgautas rengtis į kelionę. Prieš išvažiuodamas, jis tarė hercogui:

„Jūs man, pone, pareiškėte žiemą tiek palankumo ir pagarbos. O aš jums negalėsiu atsilyginti taip, kaip turėčiau. Bent priimkite iš manęs keturiasdešimt ryšulių brangiųjų kailių, po penkis ryšulius kiekviename ryšu-

lyje, po keturiasdešimt kailių kiekviename ryšuliuke“.

Hercogas padėkojo, sakydamas niekad dar neturėjęs geresnės dovanos. O Vidgautas su savo palydovais išplaukė į jūrą ir keliavo toliau nesustodamas, ligi atvyko į Holmgardo miestą pas karalių Haraldą.

Teikdamas dovanas, jis mokėjo išsiderėti pasimatymą su karalium, kuris gražiai jį priėmė, nes Vidgautas buvo garsus ir drąsus vyras, mokąs daug kalbų. Jis labai sumaniai ir gudriai išdėstė karaliui pavestąjį reikalą ir pasakė apie Knutą Lavardą, kad, žmonių nuomone, nesą su juo lygaus Danijoje ir kituose kraštuose.

„Jo giminė jums visiems žinoma“, tarė jis: „ir šios jungtuvės jums visiems suteiks didelę garbę“.

Karalius atsakė:

„Daug tu jam gelbsti savo žodžiais, ir neilgai tetruktų šis reikalas, jei mes tavęs paklausytume“.

„Taip, pone!“ tvirtino jis, „nieku būdu negalite manyti, kad aš perdėjau bekalbėdamas. Pasak žmonių, Knutas Lavardas didžiai pralenkia visus tuos vyrus, kurie dabar gyvena Danijoje ar šiaurės kraštuose“.

Karalius pamastė ir prabilo:

„Kadangi žinome, jog tu tiesus vyras, ir tik gera iš tavęs patyrėme, o, be to, ir anksčiau jau girdėjome kalbant apie Knutą Lavardą, tai tau atsakysime palankiai. Bet mums atrodo, jog jam tetenka tik mažas kraštas valdyti, nors jis turi Danijoje ir hercogystę“.

„Bet už tai jis turi puikesnį daiktą: dorumu pralenkia daug kitų žmonių, o tai brangesnis dalykas už pinigus ar didžiausią valstybę“, paskubėjo pataisyti jį Vidgautas.

Ir ėmė karalius šnekėtis su savo dukra ir su patarėjais apie šį reikalą. Visi pritarė šioms jungtuvėms. Princesė Ingeborga taip pat sutiko tekėti už Knuto Lavardo.

Vidgautas grįžo į Daniją ir viską pranešė hercogui. Hercogas Knutas dėkojo jam už pagalbą ir pradėjo rengtis jungtuvėms.

Karalius Haraldas sutartu laiku puikiai išlydėjo savo dukterį iš Holmgardo į Daniją. Hercogas ir visa tauta gražiai ją pasitiko. Pasikiau surengė puikias ir turtingas vestuves.

Iš Knuto Lavardo vaikų pagarsėjo jo sūnus Valdemaras Didysis.

SPIRUOKLIŲ LAIVAS

Buvo niūri, audringa diena.

Paskubomis juodi debesys bėgo per dangų. Darkiemo apskrities Spiruoklių kaimo gyventojai susirūpinę debesis sekė akimis. Kaip pašėlęs vėjas kaukė per kalnų šlaitus, kurie yra čia pat dauboj.

Staiga prašvilpė vandens kalnas per sodžių. Jo viršūnėj svyravo laivas su žmonėmis. Kiekvieną sėdintį ten galėjo gerai matyti. Nors audra šniokštė ir keliaujančios bangos cšė, garsiai griaudė mirti pasmerktųjų jūreivių giesmė.

Drebėdami visi pažvelgė į tą baisų vaizdą.

Triukšmingai krito į slenio dauburį vandens kalnas. Girdėjo riksmą, kuris kaip šiurpas visus nukratė. Aukštai trykštelėjo pelkės vanduo. Laivas ir jūreiviai paskendo neišmatuojamaj gelmėj.

Kaimo kalvis vėliau ilgu pagaliu išbadė tą pelkę, kur įvyko nelaimė. Jis ištraukė virvagalių, geležim apkaustytų karčių ir kitokių laivo pabūklų; bet laivininkai ir laivas amžinai pražuvo.

VILIŪNŲ EŽERAS

1. Prasivėrusi žemė

Tarp Širvintų ir Pilkalnio yra ilgas ežeras. Žmonės jį vadina mariomis, marelėmis. Per jas teka Šešupės intakas — Alksnupė.

Čia kadaise stovėjo pilis. Aplink buvo sodrios pievos ir alksnynai. Tose pievose ganėsi daug gražių galvijų. Žmonės taip gerai gyveno, jog ir Dievą pamiršo.

Kartą atėjo senas senas žmogus šviesiais drabužiais, gal būt, Perkūnas, ir ragino mergaites, ganančias bandą:

„Greitai varykit galvijus, — prasivėrusios marios šias pievas praris!“

Iš pradžių jos tai nuleido juokais. Bet trečią kartą seneliui raginant, išgirdo baisų ūžimą, išsigando ir paskubomis varė kaimenę iš pievos. Tik didžiulis bulius buvo užsispyręs. Jis nesidavė varomas. Įsirežęs nuvamlino prieš pavojų.

Žemė smarkiai drebėjo, dideli vandenys atplūdo iš prasivėrusios žemės. Greit paskendo sodrios pievos ir jose buvusi pilis. Po to vanduo vis toliau plėtėsi. Žmonės nebežinojo, kaip nuo to baisaus tvano apsisaugoti. Vienas senelis patarė atminti to vandens vardą. Kaip ištare Alksnupės vardą, tuoj ir sustojo potvynis.

Jaučio niekas daugiau nebematė. Bet jis nežuvo. Ir dabar tebegyvena ežero gilumoje. Žiemą, kai ežeras apsitraukia ledu, šaltomis naktimis girdėti jo duslus baubimas, toks stiprus, jog ledas plyšta. Tada žmonės sako:

„Jautis jau vėl baubia!“

2. Du milžinu

Daug metų praėjo po tos nelaimės.

Vieną vasarą iš tolimos padangės atklydo į šį kraštą du milžinu. Juodviem apylinkė patiko. Buvo gražu, ir daug žuvies veisėsi ežere. Todėl nutarė čia pasilikti ir pasistatyti pilį. Vienas įsikūrė vakaruose prie Kiečių kaimo, o antras — už ežero prie Jokšų kaimo.

Juodu turėjo tik vieną kirvį. Kai vienas sustodavo kirtęs, numesdavo antrajam per ežerą kirvį ir ilsėdavos.

Vieną dieną Jokšų milžinas veltui laukė kirvio. Kiečių milžinas, atsiguldamas popiečio,

užmiršo numesti kirvį. Jo draugas, negalėdamas prisišaukti, svaidė žemės grumstus per ežerą, kad miegantį pažadintų. Bet šis neatbudo, nors krisdama žemė ir garsiai pliumpėjo. Piktas milžinas, be perstojo mesdamas, primetė tiek daug žemės, jog ežero vakarų pusėje pasidarė ilgas iškyšulys. Kai anas vis dar kietai miegojo, iširdęs milžinas peršoko ežerą. Nušokęs ant iškyšulio, prisiartinė prie savo miegančio kaimyno ir nudobė jį.

Greit suprato savo blogą darbą, bet jau buvo per vėlu, kad ir labai gailėjos. Ant savo draugo supylė didelį kapą, o pats iškeliavo į tolimą kraštą.

Šį kalnelį šiandien vadina milžinkapiu.

KALOTĖS EŽERAS

Kol Bendikų kaimas buvo neišdalytas, samdydavo tik vieną kerdžią. Tas ganydavo viso kaimo gyvulius. Kartą jis ganė prie Kalotės ežero ir, atsisėdęs ant žemės, vijo apvarčius savo rezginėms. Tuo tarpu pribėgo prie jo velnias iš ežero ir sakė:

„Žmogau, ką tu čia darai? Kur dėsi tą apvartį nuvijęs?“

„Aš tą ežerą užrauksiu“, atsakė kerdžius.

„Mielas žmogau, tik tu to nedaryk“, susirūpinęs prašė velnias: „Aš čia gyvenu, tu mane tik neužrauksi“.

„O ką tu man duosi, kad aš tavęs neužraukčiau ežere?“

„Ko nori? Duosiu tau pinigų“.

Juodu ėmė lygtis. Lygo, lygo ir sulygo, kad pilną kepurę pripiltų pinigų.

Kerdžius buvo gudrus. Jis iškasė duobę, prapiovė kepurės dugną ir uždėjo ją ant duobės. Velnias atnešė vieną prijuostę pinigų ir

supylė į tą kepurę. Pinigai subyrėjo į duobę, o kepurė liko tuščia. Dar kartą atnešė pinigų ir vėl supylė į kepurę. Kepurė kaip tuščia, taip tuščia. Perpyko velnias ir pabėgo į ežerą. Ežere buvo didelis akmuo. Velnias nusitvėrė tą akmenį ir per dumbluotą ežero dugną išpurkštė, išmaurojo į krantą, kad net visą žemių pylimą sustūmė.

Dabar jis po tuo akmeniu gyvena. O tas akmuo vadinasi Velnio akmeniu.

TAURALAUKIŲ VELNIO AKMUO

Žemiau Tauralaukių, kairiojoje Dangės upės pusėje, ant skardaus kranto stovėjo pilaitės. Jų žymės vos begalima pastebėti, nes laikas ir žmogaus ranka maž visai sulygino su žeme. Apačioje prie pat upės yra nepaprastai didelis akmuo. Ant jo, manoma, seniau sudėdavo dievams aukas. Dabar jį vadina Velnio akmeniu.

Apie šį akmenį žmonėse išliko viena pasaka.

* *

*

Iš kažkur atsibaladojo kryžiuotis į jam padovanotą Tauralaukių dvarą. Ūkininkauti jis nemokėjo, nes, tarnaudamas kryžiuočiams, įprato dykinėti. Visą savo laiką praleisdavo kortoms. Jas mušdavo per kiauras dienas ir naktis. Ir kortuodavo nepaprastai gerai. Nugalėdavo kiekvieną, kuris tik pasisukdavo. Daug jo apylinkės ūkininkų, kortų suvilioti, pralošė savo gražius ūkius ir laisvę. Patekę skurdan, ir galą sau padarė: vienas pasikorė, kitas nusinuodijo, trečias nusiskandino. Jų

palikusios žmonos ir vaikai kentė sunkią bausdžiavą. Galų gale visi pradėjo kratytis šiuo atėjūnu. Ne vienas jam sakė:

„Gali ir su velniu kortas mušti!“

„Gera!“, galvojo jis: „reikia ir su juo pamėginti“.

Susikalbėjo su velniu švento Jono naktį nueiti prie to didžiojo akmens ir parodyti, kas geriau moka kortas mušti.

Kaip susitarė, taip ir padarė. Joninių naktį abu atsirado ten. Velnias išsitraukė kortas. Jo akys degė tamsioj naktį kaip žiburiai, o iš burnos veržėsi dūmai. Nors ir šviesu buvo nuo velnio akių, bet kryžiuočiu nesisekė. Dūmai ėdė jam akis, ir jis negalėjo gerai matyti. Tada kryžiuočiu į galvą dingtelėjo puiki mintis, kad velniai bijo kryžiaus. Jis pribraižė į kortas kryžiuokų. Kaip mat, velnias pradėjo drebėti. Net dūmus paliovė leidęs.

Velniui toliau taip ir nebesisekė. Karščia-vosi, šokinėjo apie akmenį. Pagaliau ir gaidys pragydo. Tada perpykęs velnias taip smarkiai telžė ranka į akmenį, kad kibirkštys išlėkė, o ranka giliai įsmigo į akmenį. Pasprukdamas šalin, pagriebė ir kryžiuotį už sprando ir nugarmėjo kartu su juo į upės gelmę.

Toj vietoj ir šiandien dumblina, ir verpetai sukasi, o akmenyje dar matyti ir velnio rankos žymės.

STE-
BUKLIN-
GOJI
MARIŲ
PA-
DAVIMŲ
SENOVĖ

MARIOS, SMILTYS

Marias¹⁾ supa gražūs ir įvairūs padavimai.

Nenuostabu. Kur rasi tokią turtingą, įvairią gamtą! Deja, kaip stebuklingai vilioja kiekvieną šis kraštas, taip, iš antros pusės, senovėje jis grūmojo savo nesuvaržomomis ir nesulaikomomis jėgomis, prieš kurias žmogus tebuvo silpnutis padarėlis.

Štai, Užmario kopininkas!

Kiek jis tolimoje praeityje turėjo grumtis su smiltimis! Ir nieko nepadarė: visa virtinė kaimų žuvo: Senoji ir Naujoji Agila, Naujieji Pilkopiai, Prėda, Kunčiai, Senoji ir Naujoji Latenvaldė, Karvaičiai.

Šiapus žemininkui kažin ar geriau sekėsi.

¹⁾ „Kuršių“ vardo žmonės nepažįsta. Plačiau apie tai mano „Lietuvos praeities vaizduose“ p. 38—40 ir 57.

Nemuno vanduo per potvynius paskandindavo didžiausius plotus pievų ir laukų; Marios audringais metais apsemdavo ir nuskaudavo savo įnirtusiomis bangomis pakrantes ir iškyšulius. Dar ir šiandien daug vargo žmonės turi; šiandien, kada yra toli pažengusi civilizacija, suvaržydama akmenis krantinėmis vandenį.

Padavimai — tai tolimos tolimos senovės nenutrūkę aidūžiai, kurie dar mus sugebėjo pasiekti. Čia vienur pasakojama apie gamtos jėgas, kurios įvarydavo žmonėms tiek baimės, jog šis siaubas iki šiol gyvai atsiliepia. Tai ryškiai vaizduoja mums kad ir Krokų pievos stebuklai.

Gal dėl to, kad žmogus toks silpnas buvo tolimoj praeity, jis sukūrė savo vaizduote galingų milžinų ir milžinių.

Milžinams buvo lengva, ranka pasukus, suversti visą smilčių kopos kalną į prijuostę, Mariose supilti pylimus, kad pereitų į antrą pusę, sulaikyti išėlusias Marių bangas. Jie supildavo smilčių kalnus ir be sunkumo nusviesdavo kirvį iš Ventės Rago į Liekų Ragą. Paprastam žmogui tai neįmanoma.

Kaip visur, taip ir padavimuose didelį vaidmenį vaidino meilė. Taip atrodo padavimai apie Pakalnės ir Nidos mergele. Tai laimės, laimingesnių laikų pasiilgimas. Deja, ta meilė buvo ne be klastų.

V E N T Ė S IR LIEKŲ RAGO M I L Ž I N A I

Ties Nemuno žiotimis yra plati įlanka, panaši į kryptį. Jos smaili kraštai yra abipus išsikišę. Tai Ventės ir Liekų Ragai.

Labai seniai čia gyveno du milžinu; kapojo medžius, kirto girias. Ventės Rago milžinui išslydo kirvis iš rankos ir nulėkė toli į vandenį. Nebežinodamas, ką daryti, jis, abi ranki prisidėjęs prie burnos, šaukė Liekų Rago link savo kaimynui paskolinti jam kirvį. Tas sutiko. Nutvėrė už koto kirvį ir nudrėbė per dvidešimt kilometrų pločio įlanką.

Taip juodu dalijosi kirviu ilgą laiką, viens antram atsmogdamu.

Kai Liekų Rago milžinas paseno, nebepajėgė numesti ligi kaimyno. Jis sumanė sutrum-pinti tą tarpą: nešė smiltis ir supylė ilgą pylimą. Tada beliko tik penki kilometrai iki Ven-

tės Rago. Iš čia nebebuvo jam sunku nusviesti kirvį.

Šiandien pylimo vietoj negilu. Smarkiam vėjui siaučiant, čia bangos lūžta ir apverčia netyčiomis pasitaikiusį laivą. Žvejai tą vietą vadina ežia.

PAKALNĖS MERGELĖ

Nemunas pabaigoj išsiskėtoja į daug šakų: upės, upeliai raižo ten žemą paviršių; kai kur tvokso žolėmis ir krūmais apaugę dumburiai ir žiogiai¹⁾. Vidury tarp Skirvytėlės ir Nemuno, prie Pakalnės kaimo, yra dumburys, kurį jungia Pakalnės upė su Mariomis.

Seniai seniai čia, Pakalnėj, gyveno našlė su sūnumi. Juodu paliai šį dumburį turėjo pievų.

Jaunas sūnus buvo geras šaulys. Jau anksčiau rytą jis medžiodavo. Slinkdavo prie ančių ir kitų paukščių. Kai vieną rytą buvo arti dumburio, pastebėjo du skaisčiai baltu balandėliu besimaudant. Valandėlę gėrėjosi šiuo vaizdu. Paskiau jis ropomis prislinko arčiau. Per krūmus patylomis beslinkdamas, rado du ryšeliu keistai sutvarkytų moteriškų drabužių.

¹⁾ Dumburiai — tvenkiniai; žiogiai — išsiplėtusios upių vietos, ypačiai ties žiotimis.

Ant kiekvieno jų gulėjo baltitelaičiai kaip sniegas marškiniai.

Taip bežiūrinėdamas, išgirdo šios apylinkės vienuoj moteriškus balsus. Ir labai nustebė pažvelgęs: dvi mergeli greitai kaip žuveli krantan plaukė ir skubėjo pas jį. Kai pamatė vandens mergelį, nieko nelaukdamas, pagriebė savo radinį ir dūmė namo. Bebėgdamas ir vienus marškinius pametė.

Verkdamos skubėjo abi mergaitės paskui jį ir prašė sugrąžinti jų daiktus.

Jis sustojo tik netoli namų. Ir kaip nustebė, pamatęs nepaprastą vienos gražumą!

Neilgai mąstęs, sugrąžino jis drabužius ne tokiais gražiais, ir toji beregint pražuvo.

Nei ašaros, nei maldavimai nepadėjo antrajai savo turto atgauti. Verkdama sekė ją mergelė, kai užsispyrėlis jaunuolis su daiktais po pažaste žingsniavo namo.

Ten rūpestingai užrakino viską stalinėje, padavė savo motinai raktą ir įspėjo ją jokių būdu neduoti mergelei drabužių, nes kitaip ji žūsianti. Motina tvirtai prižadėjo.

Mergelę aprėdė to krašto papročiu. Greit ji apsiprato su visa kuo, palinksmėjo. Kiek galėjo, tiek padėdavo ūkyje. Matyti, nieko neturėjo ir prieš savo pagrobėją, kuris mergelę labai pamilo. Ji, paprašyta rankos, nė neprieštaravo.

Netrukus jaunųjų pora stovėjo prieš altorių. Jaunoji buvo nuostabiai graži. Jos akys priminė jūros mėlynę. Tūlas pavydėjo jaunuoliui tokios dailios mergelės.

Jaunavedžiams labai greitai bėgo dienos, savaitės ir mėnesiai. Penkeri metai jau praėjo. Keturi malonūs vaikeliai buvo tėvo laimė ir džiaugsmas.

Kartą svarbūs reikalai vertė tėvą važiuoti į Tilžę. Jauna žmonelė kreipėsi dabar į anytą ir prašė bent kartą parodyti jai drabužius, kuriuos ji pirma turėjo. Jos vyras niekuomet nieko nesužinosiąs apie tai.

Jos prašymams, bučiavimams ir ašaroms senutė pagaliau nusileido.

Vos mergelė palietė savo drabužius, iš džiaugsmo suriko ir kaip rūkas žuvo.

Sugrįžo vyras. Nusiminęs ieškojo jos visoje apylinkėje, tačiau veltui. Greit pakirto jo gyvenimą gilus ilgesys.

Apie vandens mergelę daugiau niekas nieko nebegirdėjo. Tik vasaros naktimis girdėti, triušeliams šlamant, rauda. Gal būt, tai ne laiku palikusi šį pasaulį velionio dvasia, kuri ieško savo mylimosios ir niekuomet negali rasti.

KROKŲ PIEVOS STEBUKLAI

Ten, kur Nemunas baigia savo ilgą kelionę, upės žiočių dešinėje yra didžiulė įlanka. Žmonės sako, kad čia seniau buvusi pieva, todėl ir vadina Krokų lanka.

Kartą jaunos mergaitės ir berneliai grėbė šieną ir dainavo. Buvo gražus Joninių laikas.

Iš karto išgirdo didelį ūžesį. Pakėlę akis, pamatė juodą debesį atkriokiant. Visi galva-trūkčiais nudūmė į kalvą. Griaujant ir žaibuojant iš debesies nuaidėjo balsas:

„Mano vardą! Mano vardą! Kitaip pražūtis jums!“

Daug vardų suminėjo, bet tikro neatspėjo. Tada vienas senutis pakėlė galvą ir sušuko: „Krokų lanka!“

Debesis taip ir nukrito, kur jie grėbė. Ir iki šios dienos ši vieta guli po vandeniu ir vadinasi, dėl atkriokusios debesies, Krokų lanka.

Tai, sako, buvo ežeras, kuris pakilo iš Žemaičių krašto vidurio ir atslinko čia.

Kiti vėl pasakoja, kad, šieną begrėbiant, pasirodė juodas jautis. Jis atprunkšnojo iš arimo miško ir šuoliais lakstė aplink pievą.

Niekas jo pirma nematė, niekas jo ir pagauti negalėjo. Jautis siaubė visą naktį, jog net pieva dundėjo ir vanduo tryško iš po kojų. Tris naktis ir tris dienas taip truko.

Po to vaiduoklis nurimo.

Šienautojai išvaikštinėjo parvežti sugrėbto šieno. Tačiau vidurdienį vėl pasirodė jautis. Jis taip baubė, jog žmonėms net baisu darėsi. Jie nujautė kažką blogo. Todėl iš baimės skubėjo į aukštesnes vietas.

Pakraščiais pieva pradėjo grimzti žemyn ir taip grimzdo vis tolyn ir tolyn iki pievos vidurio. Aukštos bangos putodamos griūte griuvo į plačią žemumą ir palaidojo visa, kas pievoje buvo.

Juoda debesim apsitraukė dangus, o nuo griaustinio žemė drebėjo.

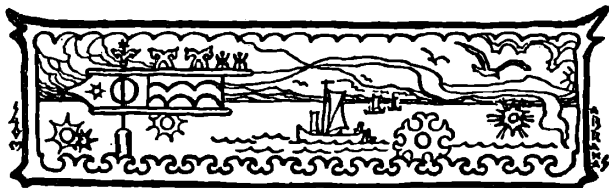
Žmonės be žado žiūrėjo į baisų įvykį ir raminosi, kad paliko gyvi ir sveiki. Galėjo juk daug blogiau atsitikti.

Dar kartą atšokavo jautis arti žmonių. Paskiau pavirto šernu ir puolė kulvirsčiais į puojančias bangas.

* *

Po baisios audros, kuri padarė didelį potvynį ir sukėlė neregėtas bangas, Traksėdžių žmonės nustebę pamatė laivą. Jis gulėjo jų pelkėje. Stiebai su burėmis styrojo klampynėje. „Šis laivas padarė debesų kelionę“, pasakojo seni žmonės,

Dabar to laivo nebeliko nė žymės. Ir niekas gyvųjų jo nebepamena. Gal būtų, tai težino tik vienos Traksėdžių gilios pelkės akys, kurių protarpiais žmonės atsargiai šienauja, kad neįkristų į tas bedugnes rūdynes.

PRIE GAIDELIŲ NUSKENDEŠ LAIVAS

Netoli Gaidelių yra klampi pieva.

Seniau nebuvo galima ja vaikščioti. Tik plona velėna plūdūravo ant bedugnės pelkės.

Debesis, užtvindžiusi Krokų pievą, nušniokštė ir per Gaidelius. Kaimo gyventojai klykaudami išlakstė į mišką, pamatę nuo audros griūnančius namus.

Ir, kai jie pakėlė akis į apsiniaukusį dangų, pastebėjo kažką tamsų ir didžiulį į žemę krinant, nelyginant sunkų akmenį. Nukrito į pelkės vidurį.

Audrai praūžus, visi Gaidelių žmonės bėgo pažiūrėti to nuostabaus daikto, nukritusio iš dangaus. Jie rado nuskendusį pelkėje dvistiebi laivą su pakeltomis burėmis. Nė vienas negalėjo išaiškinti šio keistojo stebuklo.

Laikui bėgant, laivas grimzdo vis gilyn ir gilyn.

Labai seni žmonės pasakoja, kad jų laikais iš pelkės dar kyšojo stiebų viršūnės ir kada-ravo supuvę virvagaliai.

Nuo to laiko ši kiaurymė vadinasi Skendais. Iki šiol šis vardas išliko.

Nuskendusio laivo jokio ženklų nebematyti. Tai buvo juk seniai seniai...

DRAVERNOS MILŽINAS

Kartą gyveno labai stiprus milžinas. Jei kam reikėdavo padėti, jis mielai rodydavo savo galią.

Vieną dieną senas žmogus norėjo per Marias pereiti ir Užmaryje pasirinkti malkų, kur augo puiki giria, bet nežinojo kaip. Tada kreipėsi į milžiną ir prašė jį:

„Gerasis milžine, užpilk Marias, aš noriu pereit į antrą pusę!“

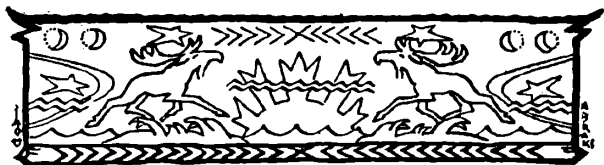
Milžinas prižadėjo ir nužengė į Dravernos kaimą smilčių atsinešti. Prisibraukė pilną maišą irėjo Marių užpilti. Vos keletą žingsnių pajėsus, pratrūko jam maišas ir smiltys išbiro ant žemės.

Milžinas ant tų smilčių atsisėdo maišo lopyti. Jo ilgos kojos nutyso ligi Brukšvos pievos.

Tos pievos buvo priaugusios krūmų. Juose veisėsi daug vilkų. Alkani vilkai atbėgo ir nukrimto milžinui kojas. Milžinas buvo taip

įsigilinęs į savo darbą, kaulo adata belopydamas, kad visai nepajuto piktų vilkų darbo. Dėl to staiga nusilpo ir pasimirė. Antrą dieną susirinko žmonės, gailėjosi gerojo milžino ir paskiau aprausė jį smiltimis. Ko žmonės nesuspėjo padaryti, pati gamta pabaigė: smarkus vakaris vėjas supustė aukštą, smailą kauburį.

Šiandien šis kalnelis yra Dravernos kapai. Žmonės jį vadina milžinkapiu. Jie laidodami čia randa dar milžino kaulų.

NIDOS MERGELĖ

Arti Nidos kranto Mariose gyvena paslaptinga mergelė.

Kai naktys žvaigždėtos ir bekraštis vandens paviršius spindi sidabru, iškyla maža salutė, ir joje pasirodo graži mergelė. Ji pasipuošusi lelijų vainiku. Jos dainos garsai žavingai skardi apylinkėj ir traukia keleivį paklausyti. Gražuolė vilioja dainomis į savo salelę, kur amžinai žaliuoja medeliai, kur visuomet viešpatauja palaima ir širdis pilna laimės.

Jei kas, patikėjęs daina, šoka į bangas ir plaukia į tą pasirodžiusią salutę, kur Marių mergelė dainavo ir viliojo, neilgai tenai džiaugiasi. Staiga atsiveria kiaurymė ir praryja nuplaukusį su visa salute.

Daug jaunuolių, sužavėtų tos grakščiosios mergelės dainų, žuvo.

KARVAIČIŲ KAIMO ŽVEJAI IR VELNIAS P R I E K O R T Ų

Užmaryje, tarp Pervelkos ir Preilos, buvo Karvaičių kaimas. Ties ta vieta Marių įlanka dar ir šiandien vadinasi Karvaičių įlanka. Kaip audroje didelės bangos paskandina laivus, taip kopų smiltys užnešė daug Užmario kaimų.

XVIII amžiaus gale smiltys palaidojo ir Karvaičius, kur apie 30 gyventojų laimingai gyveno, turėjo šventovę, mokyklą, žydinčius sodus. Čia gimė ir augo profesorius Rėza, didelis lietuvių tautosakos mylėtojas.

Jau seniai dingo šis kaimas. Jo praeitis atrodo lyg kokia pasaka. Tiki ir netiki. Paklaussinėk žmones apie Rėzos gimtinę, seniai papasakos tau dar daug ko įdomaus.

* *

*

Karvaičiuose, sakó, trobos buvo išmėtytos toli viena nuo kitos, ir žvejai per visą savaitę beveik nesusieidavo. Užtat šeštadieniais su-

gužėdavo paprastai visi į seną Rėzos svetainę. Čia prie pasėdos ir alaus lengviau mezgėsi kalba negu kitur.

Kai kada ir svarbius klausimus apsvarstydavo.

„Kaip geriausiai galėtume nuo slenkančių smilčių apsisaugoti?“ arba: „Kas šį kartą mokytojui malkų atveš?“

Tačiau kasdieniai vargai ir rūpesčiai netrukė linksmam baigti savaitės.

Keletas kortininkų susimetė vienoj kertėj pamėginti savo laimės, nes nedaug uždirbdavo.

Taip sėdėjo kartą kortininkų ratelis apie stalą po mirkčiojančia aliejeine lempa. Atėjo vidurnaktis. Troboj buvo tylu. Vienas žaidėjų atrodė įsikarščiavęs. Dideliais žingsniais vaikščiojo po trobą. Staiga sustojo prieš langą ir pamatė svetimą žmogų. Gal jis turi noro pakortuoti? Gal ir jam dabar geriau seksis.

Žvejys pradarė langą ir nepažįstamą kvietė įeiti.

Šis atsisėdo ant krosnies suolo.

„Pasislink arčiau. Nori su mumis žaisti?“ kalbino jį žvejai.

Padėkojęs nepažįstamasis sutiko.

Po antro sumetimo trūko vienos kortos. Susiraukę žaidėjai pažiūrėjo į dalytoją:

„Tur būt, snaudė?“ paklausė jį.

Vienas žvejys pasilenkė su šviesa po stalą. Išgąstis gaugais nuėjo jam per visą kūną; mat, pasigestoji korta gulėjo šalia arklio kojos.

Sumišęs pakilo prie stalo.

„Aš-aš-aš turiu... aš turiu jau eiti namo“.

„Na, tu nori sugadinti visą reikalą?“

„Visai ne, jūsų pakaks žaisti, aš negaliu ilgiau likti“.

Ir jau smuko pro duris. Galvas kratydami, kiti pažiūrėjo į jį. Po valandėlės vėl pasigedo vienos kortos.

„Po perkūnų! Kipšai paimtų! Kas čia toks išsivėpėlis?!“

Keikdami metė jie išdalytas kortas ant stalo.

Vienas vėl pašvietė po stalą. Iš išgąščio iškrito jam šviesa iš rankos.

„Na, kas tau?“ klausė jį žaidėjai.

Perpykęs tuoj pasilenkė ir antras žvejys. Jis griebė ranka tamsumoje, kortos ieškodamas. Tačiau atšoko, lyg degančias žarijas palietęs.

Tai buvo arklio koja.

Dūmė vienas po kito iš svetainės, lyg jų čia ir būte nebūtų buvę.

Svetimasis vėl užėmė savo senąją vietą ant krosnies suolo.

Išsigandęs šeimininkas dabar taip pat pažino keistąjį svečią. Veltui jis reikalavo apleisti jo namus.

„Mane pašaukėt, todėl čia lieku“.

Nusiminęs šeimininkas skėtriojo rankas.

Jis prašė ir meldė, barėsi ir keikė. Bet vieno ir to paties atsakymo tesulaukdavo:

„Jus mane pašaukėt, užtat čia lieku!“

Jau aušo rytas. Vis dar sėdėjo svetainėj arkliakojis, velniškai šypsodamas.

„Gerai! Eisiu pas katalikų kunigą, kad savo galią parodytų“.

Kai velnias išgirdo šitą žodį, išmovė jis, baisiai uždamas, per kaminą. Plytos ir cementas garsiai nudardėjo ant žemės. Mūre atsirado didelė skylė.

Nė vienam nepasisekė jos vėl užmūryti. Paliko ji kaip kortininkų pabaisa, kol keliaujančios kopos visą šitą kaimo vietą pridengė.

SVENCELĒS ŠVENTAKALNIS

Arti Marių, Svencelės kaime, yra Šventkalnis.

Sakoma, tam kalne žiloj senovėj gyveno milžinas. Jo vardo niekas nebeatmena. Jis turėjo septynis kaimynus, taip pat milžinus. Vienas jų gyveno Kintų miške, antras — Ventėje.

Visi jie turėjo tik vieną kirvį, kuriuo kirsdavo miškus ir tašydavo. Atlikęs darbą, vienas tų milžinų numesdavo kirvį savo kaimynui, o šis vėl toliau.

Šventkalnio milžinas buvo didelis netikėlis ir nieko nebijodavo. Už tai jį kartą užpykęs Perkūnas ir nutrenkė. Ar po jo čia kitas milžinas dar gyveno, niekas nežino.

Šį kalną vėliau mūsų protėviai pasirinko dievams garbinti. Gal būt, dėl to, kad graži

vieta ir apylinkėj nedaug kalnų. Čia kūrenosi šventoji ugnis. Pavasarį ir vasaros vidury su-
plaukdavo į šį kalną didelės minios.

Kelią į šventą kalną vadina šventuoju ke-
liu. Taip atsirado, pasakoja žmonės, Svencelės
kaimo vardas.

Šventkalnis buvo ne vien šventovė, bet ir
įspėjimo nuo priešų kalnas.

Kai pastebėdavo priešus atplaukiant iš jū-
ros ar ateinant žeme, tuojau sužinodavo pa-
no ugnį. Taip apylinkės vyrai sužinodavo pa-
vojų. Tada skubiai rinkdavosi į būrūsus ir eida-
vo prieš pasitikti. Tuo tarpu moters su vai-
kais ir seniai išsislapstydavo miške.

Jei pasisekdavo priešą nugalėti, grobio da-
lį paaukodavo dievams.

PERKŪNKALVĖ

Toli toli nuo Ventės Rago, Rasytės link, buvo Perkūnkalvės sala. Čia po šventuoju ažuolu degė amžinoji ugnis, kurią saugojo žyniai ir vaidilutės. Šią salą ir romovę nuo jūros plėšikų gynė stipri pilis.

Kartą užėjo didelė audra ir nuskalavo šią salą. Šiandien tą vietą vadina Kalva. Ten, kur stovėjo pilis ir gyveno žmonės, giliai po vandeniu beliko tik krūvos akmenų. Žvejai pažįsta tą vietą — tai Akmenė. Jie jos vengia, kad tinklai nesukliūtų.

Vėliau vėl užėjo pavojus. Iš tolimos pampangės atsibastė geležiniai kryžiuočiai ir ilgamečiais karais nukamavo šį kraštą. Jie pastatė pilis apie 1360 m. Rasytėje ir Ventės Rage, kad suvaržytų Nemuną ir Marias lietuviams susisiekti.

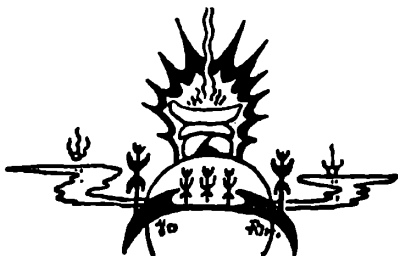
Įnirtusios Marių bangos ir toliau varė savo darbą, griovė toli į Marias nusidriekusį Ventės Ragę, nuskalavo ir pirmąją atėjūnų pilį. Tada

kryžiuočiai 1409 metais iš naujo pasistatė pilį kitoj Ventės Rago vietoj. Ilgainiui toks pat likimas ištiko ją ir ten buvusią šventovę.

Nuostabi Apvaizdos ranka! Kadaise žydėjo sodybos, kūrenosi šventoji ugnis, šauni pilis gynė kraštą. Paskiau užėjo geležimi apsikausęs priešas. Statė mūrines pilis. O pakilusios Marių bangos visa tai palaidojo ir pridengė lygia vandens antklode.

Šiandien Marių paviršiumi irstosi žvejų laivai, o apačioj plaukioja margos žuvelės. Nuaidėjusio gyvenimo praeities glūdumoje beliko tik liūdna pasaka.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Altpreussische Monatsschrift. 1878, 1882, 1888.

Dr. J. Basanavičius. *Lietuviškos pasakos.* I d. Kaunas 1928.

Dr. J. Basanavičius. *Iš gyvenimo vėlių bei vėlinių.* Kaunas 1928.

Dr. A. Doritsch. *Beiträge zur litauischen Dialektologie.* Tilsit 1911.

A. Füllhaase. *Geschichtliche Heimatkunde des Kreises Heydekrug.* Heydekrug 1904.

Dr. W. Gaerte. *Urgeschichte Preussens.* Königsberg 1929.

Eduard Gisevius. Tilsit 1930.

Grenzgarten. „Memeler Dampfboot'o“ mėnesinis priedai. 1935 m. nr. 8.

Chr. Grigat. *Was Litauen erzählt.* Gumbinnen 1913 (Ostpreussische Volksbücher, 12 Bd.).

Jomsvikinga Saga og Knytlinga tilligemed Sagabrudstykker og Fortaellinger vedkommende Danmark. Kongelige Nordiske Oldskrift - Selskab. Kopenhaga 1829.

W. Kotzde. *Die Burg im Osten.* Stuttgart 1925.

J. Krauledat. *Romowe.* Altpreussische Sagen. Langensalza 1928.

Prof. Dr. E. Krollmann. *Ostpreussisches Sagenbuch.* Leipzig 1915.

A. G. Langkusch. *Littauische Sagen.* Altpreuss. Monatsschrift, Königsberg i. Pr. 1878, p. 412 — 459.

Lettische Märchen. Victor von Andrejanoff. Leipzig 1895.

Lietuvos Keleivis, Klaipėdos dienraštis 1938.

E. v. Lojewski. Im Rauschen des Memelstroms.
Heimatliche Volkserzählungen aus Tilsit und
dem Bereich der Memel. Tilsit 1931.

**Dr. H. Lullies. Zum Götterglauben der alten
Preussen.** Königsberg i. Pr. 1904.

Neue Preus. Provinzial-Blätter. 1847 ir 1860.

**Dr. J. Remeika. Mažosios Lietuvos padavimai apie
laivus, laikr. „Jūra“ 1938 m. nr. 2. — Danų pa-
davimas apie jūreivį Vidgautą, laikr. „Jūra“
1938 m. nr. 6.**

L. Rėzos dainos. I d. Kaunas 1935.

L. Rhesa. Prutena... Königsberg 1809.

**Riemedel-Obergartel. Geschichtliches Heimatbuch
für Ostpreussen.** Langensalza 1930.

**O. Schwarzen. Kulturbilder aus dem memellän-
dischen Juragebiet.** Heydekrug 1931. — **Me-
melländische Humoresken,** 1929.

J. Sembritzki. Geschichte der Stadt Memel. Me-
mel 1926. — **Geschichte des Kreises Memel.**
Memel 1918.

**J. Sembritzki ir A. Bittens. Geschichte des
Kreises Heydekrug.** Memel 1920.

**W. J. A. v. Tettau ir J. D. H. Temme. Die Volks-
sagen Ostpreussens, Lithauens und Westpreus-
sens.** Berlin 1865.

„Tautosakos darbai“, III t. 1937 m.

**A. Thomas. Mitteilungen der Litauischen Litera-
rischen Gesellschaft, II t.,** Heidelberg 1887.

J. Voigt. Geschichte Preussens. I d. Königsberg
1827.

Dr. Albert Zweck. Litauen. Stuttgart 1898.

Žmonių pasakojimai.

- Lietuvos Keleivis, Klaipėdos dienraštis 1938.**
- E. v. Lojewski. Im Rauschen des Memelstroms.**
Heimatliche Volkserzählungen aus Tilsit und
dem Bereich der Memel. Tilsit 1931.
- Dr. H. Lullies. Zum Götterglauben der alten**
Preussen. Königsberg i. Pr. 1904.
- Neue Preus. Provinzial-Blätter.** 1847 ir 1860.
- Dr. J. Remeika. Mažosios Lietuvos padavimai apie**
laivus, laikr. „Jūra“ 1938 m. nr. 2. — Danų pa-
davimas apie jūreivį Vidgautą, laikr. „Jūra“
1938 m. nr. 6.
- L. Rėzos dainos. I d. Kaunas 1935.**
- L. Rhesa. Prutena...** Königsberg 1809.
- Riemedel-Obergartel. Geschichtliches Heimatbuch**
für Ostpreussen. Langensalza 1930.
- O. Schwarzen. Kulturbilder aus dem memellän-**
dischen Juragebiet. Heydekrug 1931. — **Me-**
memelländische Humoresken, 1929.
- J. Sembritzki. Geschichte der Stadt Memel. Me-**
mel 1926. — Geschichte des Kreises Memel.
Memel 1918.
- J. Sembritzki ir A. Bittens. Geschichte des**
Kreises Heydekrug. Memel 1920.
- W. J. A. v. Tettau ir J. D. H. Temme. Die Volks-**
sagen Ostpreussens, Lithauens und Westpreus-
sens. Berlin 1865.
- „Tautosakos darbai“, III t. 1937 m.**
- A. Thomas. Mitteilungen der Litauischen Litera-**
rischen Gesellschaft, II t., Heidelberg 1887.
- J. Voigt. Geschichte Preussens. I d. Königsberg**
1827.
- Dr. Albert Zweck. Litauen.** Stuttgart 1898.
- Žmonių pasakojimai.**

TURINYS

Pratartis	5
-----------------	---

KAI DAR ŠVENTOSIOS GIRIOS ŠLAMĖJO

Videvutis ir Prutenis	11
-----------------------------	----

Pagal Tettau 6—9 p. ir Voigt I 138—186 p.

Šventieji medžiai	15
-------------------------	----

1. Romovės ažuolas (Pagal Tettau 19 p.)

2. Vėluvos ažuolas (Pagal Tettau 22 p.)

3. Šventoji liepa (Pagal Tettau 119 p.)

Perkūnas ir galvijai	19
----------------------------	----

Pagal Tettau 29 p.

Žemynėlės gerumas	21
-------------------------	----

Pagal Rhesa Prutena 174 ir Rėzos dainas.

Saulė ir mėnulis	22
------------------------	----

Pagal Rėzos dainas I 51 ir 116 p. Tettau 28 p.

Lett. M. 63 p.

Aukų ožys	24
-----------------	----

Pagal Tettau 261 p. ir Gaerte 362 p.

Sūduvos kunigaikščio Skomanto vestuvės	27
--	----

Pagal Riemel-Obgartel 23 p.

Krivulė	30
---------------	----

Pagal Schwarzien: Kulturb. 103 p.

DIDVYRIŲ KOVOS IR LIKIMAS

Notangėnas Mantė	35
Pagal Tettau 57 p. ir Krollmann 26 p.	
Prūsų sukilimo didvyrė	38
Pagal Gisevius.	
Peštynės dėl puodo	46
Tettau 61.	
Sembų atvertimas	47
Tettau 43.	
Senis desauškis Lietuvoje	49
Tettau 155 p. ir Riemel - Obgartel.	
Gintaro teisė	54
Tettau 126 p.	
Narsieji lietuviai	56
1. Miglos mūšis (Pagal Tettau 90 ir Kotzde 437)	
2. Radžių pilies užpuolimas (Pagal Tettau 44)	
3. Žygis ledu (Pagal Krollmann 40)	
4. Žalgirio mūšis (Pagal Krollmann 45)	

KĄ PASAKOJA UŽMIRŠTOS PILAITĖS

Smalininkų ledo tiltas	63
Pagal Gisevius.	
Piemenėlis smuikininkas	69
Pagal Gisevius.	
Našlaitė	73
Pagal Gisevius.	

Kampsvykas	75
Pagal Tettau, Basan. Iš gyv. 190 — 192, Romowe 107 ir N. Preus. Pr.-Bl. Bd. III 179, IV 498.	
Aukštasis Katinavos kalnas	77
Pagal Basan. Iš gyv. 109—172 ir Romowe 104.	
Žuvingoji Ragainės pilis	79
Pagal Tettau 27 ir Romowe 102.	
Gailėgarbio kalnas	81
Tettau 178—179.	
Vorpilis	83
1. Pilies senelis (Pagal Tettau 159, Basan. Iš gyv. 194—8 ir Tautosakos darbus III)	
2. Žvejys prie Vorpilio (Pagal Thomas 169)	
3. Du kupriu smuikininku (Pagal Basan. 198)	
4. Avių kerdžius (Pagal Romowe 97)	
Skalvės piliakalnis	94
Pagal Basan. 183 ir Tautosakos darbus III 46.	
Dovilų piliakalnis	97
1. Kaip pilis žuvo	
2. Užburtos kunigaikštystės	
3. Piemenys su velniais ritina ripką	
4. Ką matė piemuo, nusileidęs kiauryme į užburtą pilį	
5. Kalno turtai	
6. Velnias atneša žmogui pinigų	
Papasakojo 96 m. Jurgis Deckys iš Jurgių kaimo.	

GYVENIMAS, STEBUKLAI

Trys verpėjos	107
Pagal Gisevius ir Basan. I 12.	
Nubaustas gobšumas	115
Pagal Gisevius ir Basan. I 169 p.	
Nubausta pamotė	117
Pagal Gisevius.	
Trys gulbės	119
Pagal Romowe 100 ir Lojewski 50.	
Maras Stigėnuose	123
Pagal Romowe 71.	
Jūreivis Vidgautas	125
Pagal Iomsvikinga Saga...	
Spiruoklių laivas	130
Pagal Altpr. Monatsschrift 1882 m.	
Viliūnų ežeras	132
1. Prasivėrusi žemė	
2. Du milžinai	
Pagal Basan. Iš gyv. 380-2 p. ir Romowe 103-4 p.	
Kalotės ežeras	135
Pagal Doritsch 55.	
Tauralaukių Velnio akmuo	137
Pagal žmonių pasakojimus.	

STEBUKLINGOJI MARIŲ PADAVIDŲ SENOVĖ

Marios, smiltys	143
Ventės ir Liekų Rago milžinai	145
Pagal Liet. Kel. II. 13 Nr. 1938 m. ir žmonių pasakojimus.	
Pakalnės mergelė	147
Pagal Altpreus. Monatsschrift 1878 m.	
Krokų pievos stebuklai	150
Pagal Altpr. Monatsschrift 1888, 1878, Basan.	
Iš gyv. 377 ir žmonių pasakojimus.	
Prie Gaidelių nuskendęs laivas	154
Pagal Altpr. Monatsschrift 1888 m.	
Dravernos milžinas	156
Pagal žm. pasakojimus ir Liet. Keleivj 1931 m. 68 nr.	
Nidos mergelė	156
Pagal L. Rhesa.	
Karvaičių kaimo žvejai ir velnias prie kortų	160
Pagal Grenzgarten 1935 m. nr. 8.	
Svencelės Šventkalnis	164
Pagal žm. pasakojimus.	
Perkūnkalvė	166
Pagal Sembr. Gesch. M. 31 p., Zweck 91 p., Füllhaase 34 p., Gesch. d. Kreises M. 100 — 102 p., Gesch. Heydekr. 7, 9, 21 p. ir Basan.	
Iš gyv. 383 p.	
*	
Šaltiniai ir literatūra	170

TO PATIES AUTORIAUS

1. **Der Handel auf der Memel von Anfang 14. Jahrhunderts bis 1430.** Valstybės spaustuė. Kaunas 1927 m. 6 lt.
 2. **Ką kalneliai pasakoja.** Padavimai iš Klaipėdos krašto piliakalnių praeities. Saka Klaipėda 1938 m. 2 lt.
 3. **Lietuvos praeities vaizdai.** Spaudos Fondas. Kaunas 1939 m. 2,50 lt.
 4. **Kai dar amžina ugnis ruseno.** M. Lietuvių padavimai. Spaudos Fondas. Kaunas 1940 m.
- S p a u d a i p a r u o š t a
5. **Žmonių išmintis.** M. Lietuvos smulkioji tautosaka.
 6. **Aisčių saulėtais laikais.** Chr. Wüstendörfer apysaka „Patulnė ir Tyrūnė“ iš prūsų praeities būtovės. Vertimas.

★

Adomo Brako piešti paveikslai 2—6 nr. veiksminiai.